

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Pia Kričej

**Postopek posvojitve v okviru novega Družinskega
zakonika skozi izkušnje strokovnih delavk**

Magistrsko delo

Ljubljana, 2024

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Pia Kričej

**Postopek posvojitve v okviru novega Družinskega
zakonika skozi izkušnje strokovnih delavk**

Magistrsko delo

Študijski program: Socialno delo

Mentorica: Doc. dr. Ana Marija Sobočan

Ljubljana, 2024

ZAHVALA

Hvala tebi, ki si bila pripravljena deliti svoje izkušnje in znanje z menoj.
Brez tebe te naloge ne bi bilo.

Doc. dr. Ana Marija Sobočan, hvala Vam za vso podporo, spodbude in strokovne usmeritve,
prilagodljivost in potrpežljivost ter hvala za vso skrb in razumevanje.

Vsem mojim bližnjim hvala za podporo in spodbujanje ter za vse »brce v rit«.

Diana, hvala Vam, da ste mi v zadnjem trenutku priskočili na pomoč
in postavili pike in vejice na pravo mesto.

To nalogo posvečam tebi, *mi hija*. Kljub vsem oviram, ki nam jih nastavlja življenje,
nobena gora ni previsoka za nas.

*»Y cuando a mi corazón
la fallaban las fuerzas para seguir,
otro pequeño corazón
me prestó sus latidos
para dar ese paso más allá«
(Neznani avtor)*

Postopek posvojitve v okviru novega Družinskega zakonika skozi izkušnje strokovnih delavk

Povzetek magistrskega dela

Leta 2019 se je na področju posvojitve pričel uporabljati Družinski zakonik. V svojem magistrskem delu predstavljam izkušnje strokovnih delavk ob zamenjavi zakonodaje. V izvedeni študiji primera sem se osredotočila na to, kako je sprememba zakonodaje vplivala na delo strokovnih delavk v postopkih posvojitve in kakšnih priprav so bile deležne strokovne delavke zaposlene na področju posvojitve. Zanimalo me je, katere priložnosti je Družinski zakonik odprl ter s katerimi ovirami ali dilemami so se strokovne delavke soočale ob pričetku uporabe novega Družinskega zakonika na področju posvojitve ter katere prednosti in slabosti spremembe zakonodaje na področju posvojitve izpostavljajo. Zanimalo me je tudi, kakšno je sodelovanje med sodišči in centri za socialno delo ter njihovimi strokovnimi delavci.

Na podlagi rezultatov ugotavljam, da se postopek posvojitve kljub skrajšanju zakonsko predpisanega roka ni skrajšal, da potrebnega sodelovanja in komunikacije med sodišči in centri za socialno delo ni, ob tem pa je zamenjava zakonodaje socialnim delavkam prinesla dodatno obremenitev. Socialne delavke, ki so imele le malo možnosti za sodelovanje pri implementaciji Družinskega zakonika, v praksi vidijo malo prednosti v novi zakonodaji. Kot največja sprememba in prednost se je izkazal prenos pristojnosti odločanja s centrov za socialno delo na sodišča. V praksi se je pokazalo, da sodniki ne poznajo stroke socialnega dela. Sistemsko niso bile organizirane nobene priprave ali izobraževanja ob zamenjavi zakonodaje. Socialne delavke so na obravnavah na sodiščih deležne pritiskov, dvomov in nezaupanja s strani sodnikov. Menjava zakonodaje je negativno vplivala na že vzpostavljen delovni odnos med socialno delavko in uporabniki. Od začetka uporabe Družinskega zakonika teče peto leto, a so kljub trudu za izboljšanje prakse tako s strani centra kot sodišč še vedno prisotne težave, na katere socialne delavke aktivno opozarjajo.

Ključne besede: posvojitve, sodišča, Družinski zakonik, izkušnje socialnih delavk, zamenjava zakonodaje, sprememba pristojnosti odločanja, sodelovanje s sodišči

The adoption process by the new Family Code through the experience of professionals

Master's Thesis Abstract

In 2019, the Family Code began to be applied in the field of adoptions in Slovenia. In my master's thesis, I present the experiences of social workers during the change of legislation. In the conducted case study, I focused on how the change in legislation affected the work of social workers in adoption procedures and what preparations they had. What opportunities the Family Code opened up and what obstacles or dilemmas did social workers face when the new Family Code was applied in the area of adoptions, and what advantages and disadvantages of the change in legislation in the area of adoptions do they highlight. I was also interested in the cooperation between courts and centers for social work and their professionals.

Based on the results, I conclude that the adoption process has not been shortened, despite the shortening of the statutory deadline. Cooperation and communication between courts and centers for social work does not take place. The change in legislation meant an additional burden on social workers. Social workers had few opportunities to participate in the implementation of the Family Code. In practice, social workers see few advantages in the new legislation. The biggest change and advantage was the transfer of decision-making powers from the social work centers to the courts. In practice, it has been shown that judges do not know the profession of social work. Systemically, no preparation or training was organized in connection with the change of legislation. Social workers are subjected to pressure, doubts and mistrust from the judges during court hearings. Social workers actively point out problems. The change in legislation had a negative impact on the already established working relationship between the social worker and their clients. It has been five years since the introduction of the Family Code, and there are still problems, despite the efforts of both social workers and judges to improve practice.

Key words: adoption, courts, Family Code, experiences of social workers, change of legislation, change of decision-making powers, cooperation with courts

VSEBINA

1. TEORETIČNI UVOD	1
1.1. Posvojitvev	1
1.1.1. Posvojitvev kot oblika socialnega starševstva	2
1.1.2. Trendi na področju posvojitvev	2
1.1.3. Osnovni pojmi v povezavi s posvojitvami.....	4
1.2. Koncepti in modeli na področju posvojitvev	5
1.2.1. Skupna/dvostranska in enostranska posvojitvev.....	7
1.2.2. Odprta in zaprta posvojitvev	7
1.2.3. Mednarodne posvojitve.....	9
1.3. Zakonodaja na področju posvojitvev v Sloveniji	10
1.3.1. Družinski zakonik	11
1.3.2. Zakonodaja na področju mednarodnih posvojitvev	16
1.4. Socialno delo in Družinski zakonik.....	18
1.4.1. Socialno delo z družino: znanje za ravnanje.....	19
1.4.2. Delo z osebami, ki želijo otroka posvojiti, in delo s kandidati v postopku posvojitve.....	21
1.4.3. Delo z drugimi udeleženiimi v postopku posvojitve	24
1.4.4. Socialno delo v okviru Družinskega zakonika.....	26
2. OPREDELITEV PROBLEMA	28
2.1. Raziskovalna vprašanja	30
3. METODOLOGIJA.....	31
3.1. Vrsta raziskave	31
3.2. Metoda zbiranja podatkov in merski instrument.....	31
3.3. Populacija in vzorčenje	32
3.4. Analiza podatkov.....	33
3.5. Časovno terminski načrt.....	35
4. REZULTATI.....	36
4.1. Delovne izkušnje	36
4.2. Priprave na zamenjavo zakonodaje	37
4.3. Ocena nove zakonodaje.....	37
4.4. Izkušnje v praksi.....	38
4.5. Osebno doživljanje zamenjave zakonodaje.....	38
4.6. Sodelovanje s sodišči.....	38
4.7. Doživljanje drugih udeleženiimi v postopku	39
4.8. Predlogi za izboljšanje prakse ob zamenjavi zakonodaje	39
5. RAZPRAVA	41
5.1. Prispevek in omejitve raziskave	43
6. SKLEPI.....	45

7. PREDLOGI	47
8. UPORABLJENA LITERATURA	48
9. PRILOGE	52
9.1. Osno kodiranje	52
9.2. Odnosno kodiranje	61

KAZALO SLIK

Slika 1.1: Izvedene posvojitve 2017–2021 (Statistični urad RS, b. d.).....	4
Slika 3.1: Primer osnega kodiranja.....	34
Slika 3.2: Primer odnosnega kodiranja.....	35

PREDGOVOR

Posvojitev je ena izmed najstarejših, najpogostejših in najbolj poznanih oblik socialnega starševstva (Zaviršek, 2012). Je kompleksen vseživljenjski proces (Zaviršek, 2012), katerega namen je zaščititi otroka, ki zaradi različnih razlogov ne more živeti z biološkimi starši (Bevc, 2014). Posvojitev je intimno dejanje in hkrati pomemben socialnovarstveni ukrep države ter predmet številnih politik, zakonodaj in celo mednarodnih pogajanj (Zaviršek, 2012). V Sloveniji se je leta 2019 na področju posvojitve pričel uporabljati Družinski zakonik, ki s svojimi načeli sledi globalni paradigmi, kjer je v ospredju korist otroka (Kaj vem o novem družinskem zakoniku?, 2010; Zaviršek, 2012).

S svojo raziskavo sem želela raziskati izkušnje strokovnih delavk zaposlenih na področju posvojitve ob zamenjavi zakonodaje. Zanimalo me je, kako so zakonodajne spremembe vplivale na njihovo delo, kakšnih priprav so bile deležne, s katerimi ovirami ali dilemami so se srečale ob pričetku uporabe novega Družinskega zakonika ter katere prednosti in slabosti sprememb zakonodaje na področju posvojitve so izpostavile same. Prav tako me je zanimalo, kakšno je sodelovanje med sodišči in centri za socialno delo ter njihovimi strokovnimi delavci.

Teoretični del sem razdelila na štiri ključna poglavja. V prvem poglavju se v splošnem dotaknem fenomena posvojitve, posvojitve kot oblike socialnega starševstva, trendov na področju posvojitve in osnovnih pojmov povezanih s posvojitvami. Nato sem se osredotočila na koncepte in modele na področju posvojitve, kjer sem predstavila skupne oziroma dvostranske in enostranske posvojitve, odprte in zaprte posvojitve ter mednarodne posvojitve. V tretjem poglavju sem raziskala zakonodaje s področja posvojitve, ki so bile v veljavi v Sloveniji. Podrobneje je predstavljen nov Družinski zakonik ter zakonodaje in predpisi na področju mednarodnih posvojitve. V zadnjem poglavju pa je prikazan preplet socialnega dela in Družinskega zakonika, kjer se osredotočam na socialno delo z družino, z osebami, ki želijo otroka posvojiti, in z drugimi udeleženi v postopku posvojitve. Na koncu je orisano socialno delo v okviru Družinskega zakonika.

V empiričnem delu magistrske naloge so predstavljeni rezultati, ki sem jih pridobila z opravljeno študijo primera. S pomočjo rezultatov predstavim delovne izkušnje, priprave na zamenjavo zakonodaje, oceno nove zakonodaje, izkušnje v praksi, osebno doživljanje zamenjave zakonodaje, sodelovanje s sodišči, doživljanje drugih udeleženi v postopku in predloge za izboljšanje prakse ob zamenjavi zakonodaje.

1. TEORETIČNI UVOD

1.1. Posvojitev

Posvojitev otroka je intimno osebno dejanje para ali osebe in vseživljenjski proces, ki se s časom spreminja in med seboj poveže otroka, ki je posvojen, družino, ki je otroka posvojila, in njegovo biološko družino (Zaviršek, 2012). Posvojitev je pomemben socialnovarstveni ukrep države. Njen glavni namen je zaščita otroka, ki zaradi različnih razlogov ne more živeti s svojimi starši oziroma mu ti ne morejo nuditi varnega okolja za zdrav psihični in telesni razvoj (Bevc, 2014). »Ker je posvojitev trajna oblika varstva, nastane med ljudmi, ki otroka posvojijo, in otrokom, ki je posvojen, enako razmerje kot med drugimi biološkimi in nebiološkimi starši in otroki« (Zaviršek, 2012). Še posebej v zadnjih letih se je na področju posvojitve okrepila perspektiva, usmerjena na otroka. Posvojitev je po eni strani intimno dejanje, po drugi strani pa stvar številnih politik (Zaviršek, 2012).

Poleg omenjenega je posvojitev tudi formalnopravni proces in postopek (Zaviršek, 2012). S posvojitvijo prenehajo pravice in dolžnosti otroka do njegovih bioloških staršev in drugih sorodnikov ter pravice in dolžnosti bioloških staršev in sorodnikov do otroka. Izjema je enostranska posvojitev, ko otroka posvoji zakonec oziroma zunajzakonski partner enega od otrokovih staršev. Posvojitve se ne more razvezati, saj se posvojitelji vpišejo kot otrokovi starši v matični register (Posvojitev, b. d.). Postopek posvojitve po novem Družinskem zakoniku poteka na centru za socialno delo in se začne po uradni dolžnosti ali na predlog bodočega posvojitelja, glede odločanja v postopku pa je stvarno pristojno sodišče (Posvojitev, b. d.).

Kako se osebe, ki želijo posvojiti, sploh začnejo postopek posvojitve? Zakonca, zunajzakonska partnerja ali posameznik vloži/-ta pisno prijavo na pristojni center za socialno delo. Center za socialno delo preveri izpolnjenost formalnih pogojev, motive za posvojitev in druge okoliščine, pomembne za posvojitev, ter na podlagi ugotovitev pripravi strokovno mnenje, s katerim odloči, ali sta prijavitelja oziroma prijavitelj primeren/-na za posvojitelja. Če je izdano pozitivno mnenje, prijavitelj oziroma prijavitelja pridobi/-ta status kandidata za posvojitev in se ga oziroma ju vpiše v centralno zbirko podatkov o kandidatih za posvojitelja ter se sklene dogovor o pripravi za posvojitev. Enak postopek je tudi pri mednarodnih posvojitvah (Posvojitev, b. d.).

1.1.1. Posvojitev kot oblika socialnega starševstva

Hkrati je posvojitev ena najstarejših, najbolj znanih in najbolj uveljavljenih oblik socialnega starševstva. Pri posvojitvi vsaj eden, če ne oba starša z otrokom nista biološko povezana, ampak sta njegova socialna starša (Zaviršek, 2012). Socialno starševstvo se od biološkega starševstva razlikuje, saj predstavlja družbeni odnos med odraslim in otrokom, ki temelji na socialni in čustveni povezavi (Zaviršek, 2009). To razmerje je osnovano na dolgotrajnem, socialnem, ekonomskem in čustvenem odnosu skrbi in navezanosti. V tem odnosu odrasli opravljajo starševske funkcije in imajo starševske dolžnosti in pravice (Zaviršek, 2006, 2009a). V primeru posvojitev je socialno starševstvo oblika sorodstvenega razmerja, ki temelji na družbenem odnosu, ki je legaliziran. Socialno starševstvo je starševstvo, ki nastane na tri načine:

- kot formalnopravni odnos, ki ga regulira država (posvojitev, poroka),
- kot razmerje do otrok, ki izhaja iz intimnega odnosa med odraslimi (brez formalnopravne povezave) in
- kot otrokovo samodefiniranje odnosa, kjer odraslega občuti in izkusi kot starša (npr. babice, varuške, tete ...) (Zaviršek, 2012a).

Klun (2009) opredeljuje posvojitev kot obliko socialnega starševstva, ki je vsaj formalno namenjena v korist otroka ter je hkrati najučinkovitejši socialno varstveni ukrep za otroke, ki nimajo možnosti odraščati v biološki družini.

1.1.2. Trendi na področju posvojitve

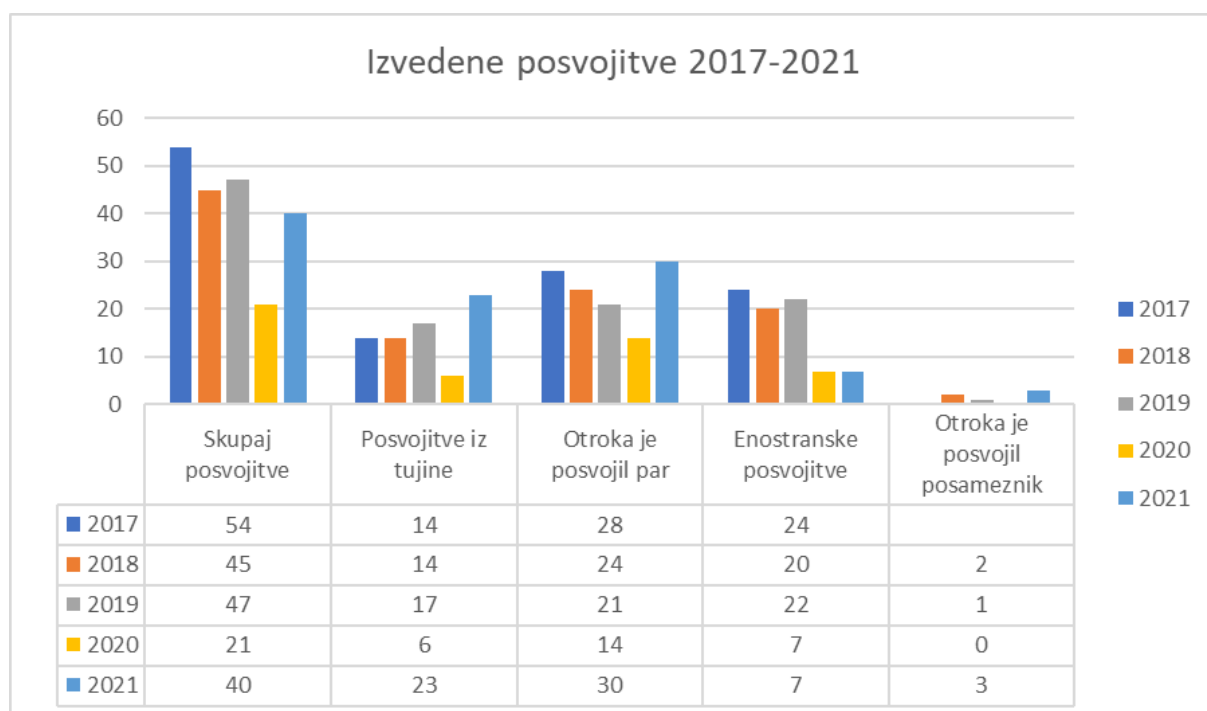
V zadnjih desetletjih so se razlogi za posvojitev močno spremenili, zaradi (po Zaviršek, 2012):

- reproduktivnih sprememb, predvsem večjega števila neplodnosti;
- bolj prilagodljivih predstav o identiteti žensk, pa tudi moških;
- večje družinske pluralnosti, ki se kaže kot samoumevnost partnerstva brez otrok, družbeno sprejemanje žensk, ki se za nosečnost odločajo po 35. letu, in nazor, da je odločitev za otroka izbira;
- manjšega pomena biološkega starševstva;
- pogostejših posvojitve s strani samskih žensk in
- depatologizacije posvojitve.

Spreminjali so se tudi trendi na področju posvojitve. Osvoboditev žensk od patriarhalnih razmerij, liberalizacija na področju družinskega življenja in reproduktivne pravice žensk v

ekonomsko in socialno naprednejših delih sveta so »povzročile«, da v teh skupnostih skorajda ni več otrok, ki bi bili ob rojstvu na voljo za posvojitve zaradi nezaželenih nosečnosti, smrti in obsojanja na račun neporočenih mater. Prav tako so v teh delih sveta postale vse pogostejše mednarodne ali meddržavne posvojitve (Zaviršek, 2012). V Sloveniji mnogi verjamejo, da je odločitev za mednarodno posvojitve edina možnost, da bi prišli do otroka (Rezar, 2007).

Znano je, da je čakalna doba za posvojitve v Sloveniji dolga, saj pari najpogosteje čakajo na posvojitve od tri do pet let. Vzrok za dolge čakalne dobe tiči v rejniškem sistemu, ki, četudi gre za dolgotrajno rejništvo, skoraj ne omogoča posvojitve. Rejništvo naj bi bil začasen ukrep z namenom zaščite in koristi otroka, vendar praksa kaže, da je rejništvo v Sloveniji pogosto predolgo, saj zakon o izvajanju rejniške dejavnosti nikjer ne opredeljuje, kolikšna je doba rejništva (Klun, 2009). V Sloveniji število posvojitve upada. Statistični urad Republike Slovenije podatke o izvedenih posvojitvah zbira od leta 1956. Iz zbranih podatkov je razvidno, da je do leta 1990 bilo izvedenih približno 100 posvojitve na leto, potem pa je njihovo število upadlo za polovico. Od leta 1991 naprej pa je število posvojitve strmo upadalo. Podatki iz leta 2009 kažejo, da je takrat pri približno polovici postopkov šlo za enostransko posvojitve, pri drugi polovici pa za popolno posvojitve (Ilić, Povhe, Šter, Žnidaršič, Razpotnik in Iljaš Petrovič, 2009). Leta 2019, ko je v veljavo stopil nov Družinski zakonik, je bilo v Sloveniji izvedenih 47 posvojitve, od tega je bilo 17 posvojitve vključevalo otroke iz tujine. V 21 primerih je otroka posvojil par, v 22 primerih zakonec oziroma partner otrokovega starša in v 4 primerih posameznik (Statistični urad RS, b. d.). V spodnjem grafu je prikaz izvedenih posvojitve med letoma 2017 in 2021 po podatkih Statističnega urada Republike Slovenije, ki kaže na upad izvedenih posvojitve po letu 2019, ko je v veljavo stopil Družinski zakonik.

Slika 1.1: Izvedene posvojitve 2017–2021 (Statistični urad RS, b. d.)

Na svetovni ravni je v zadnjih letih prišlo do pomembnih sprememb na področju posvojitvev, in sicer od nihanj v obsegu posvojitvev, sprememb glede vključenih držav do tega, kdo je upravičen do posvojitve. V Evropski uniji se kažeta dva trenda na področju posvojitvev. Prvi je ta, da je nacionalnih posvojitvev precej več kot mednarodnih, drugi pa ta, da se je zmanjšalo število posvojenih otrok iz tretjih držav, kar pa je skladno z globalnim trendom (EPRS, 2016).

Zaviršek je pred dobrimi desetimi leti ugotavljala, da so posvojitve vse do danes ohranile negativen prizvok (Zaviršek, 2012). Avtorica meni, da tiči razlog v tem, da je posvojitve cerkev nekoč prepovedovala; kasneje so bile sicer posvojitve s strani cerkve spodbujane, ker se je smatralo za nemoralno, da imajo samske ženske otroke (Zaviršek, 2012). Ravno do bioloških mater je družba še vedno obtožujoča in negativno zaznamujoča (Klun, 2009). Negativni prizvok posvojitvam dajejo tudi zgodbe o ukradenih otrocih. V zadnjih desetletjih pa negativno luč na posvojitve meče predvsem želja po zaslužku ob posvojitvah (Zaviršek, 2012).

1.1.3. Osnovni pojmi v povezavi s posvojitvami

Včasih se je za osebo, ki je bila posvojena, uporabljal izraz posvojenec. Beseda ima negativni prizvok in ne postavlja v ospredje poimenovanje človeka, zato se njena uporaba danes opušča (Zaviršek, 2012).

Kljub temu, da izraz posvojitelj ali posvojitelji prav tako ne postavlja v ospredje poimenovanje človeka, se še vedno uporablja za osebo, starša ali družino, ki je otroka posvojila. Kot ustrežnejši izraz se poskuša uveljaviti pojem »socialnih staršev« (Zaviršek, 2012).

Biološke starše se pogosto naslavlja kot prave ali naravne starše, kar je problematično, saj so v resnici tako biološki starši kot starši, ki so otroka posvojili, pravi (Maguire Pavao, 1998).

1.2. Koncepti in modeli na področju posvojitve

V zadnjih desetletjih je temeljno načelo pri posvojitvah perspektiva usmerjena na otroka. Mnogi odrasli danes posvojijo otroka zato, da mu omogočijo običajno življenje, in ne le zato, ker ne bi mogli imeti bioloških otrok (Zaviršek, 2012). Hkrati pa naj bi socialne delavke otroku iskale starše, ki so zanj ustrezni, ne pa otroka staršem, ki si želijo imeti otroka (Sobočan, 2011a).

Na področju posvojitve razlikujemo posvojitve glede na: obliko družine, v katero je posvojen otrok, vrsto posvojitve (zaprta in odprta posvojitve) in etnične posebnosti socialnih staršev in otrok, ki so posvojeni. Oblike družin, ki posvajajo otroke, so: zakonski par brez otrok ali z biološkimi otroki, različnospolna zunajzakonska skupnost brez otrok ali z biološkimi otroki, samska ženska in istospolna partnerska skupnost (Zaviršek, 2012).

Poleg tega ločimo različne vrste posvojitve, in sicer (po Zaviršek, 2012):

- posvojitve dojenčka,
- posvojitve otroka iz doma za otroke, kriznega centra ali sirotišnice,
- posvojitve otroka iz rejniške družine,
- posvojitve iz predhodnega rejništva in
- posvojitve zarodka.

Pomembno je zavedanje, poznavanje in razumevanje varovalnih dejavnikov in dejavnikov tveganja pri posvojitvah, ki vplivajo na uspešnost ali neuspešnost posvojitve (Ruggiero in Johnson, 2009). Varovalne dejavnike in dejavnike tveganja lahko razdelimo v štiri sklope: dejavniki na strani otroka, dejavniki na strani staršev, ki so otroka posvojili, dejavniki na strani strokovnih služb in dejavniki povezani z informacijami, ki smo jih uspeli pridobiti (Podbevšek Kališnik, 2019). Raziskave kažejo, da izmenjava velike količine informacij tako o otroku kot socialnih starših pozitivno vpliva na uspešnost posvojitve. Posvojitve so uspešnejše, ko so dovolj zgodaj predane v obravnavo strokovnjakom na področju posvojitve. Pomembno pa vpliva tudi stalna predanost in učinkovito delo na vseh stopnjah v procesu posvojitve (Farmer & Dance, 2016).

Dejavniki na strani otroka so (Podbevšek Kalinšek, 2019):

- starost,
- zdravstveno stanje,
- rasna, etnična in kulturna pripadnost,
- stil navezanosti,
- posebne potrebe posvojenega otroka in
- predhodna namestitvev.

Raziskave so pokazale, da je starost otroka ob posvojitvi najpomembnejši dejavnik tveganja, ki vpliva na uspešnost posvojitve, saj je otrok, ki gre kasneje v posvojitve, doživel več travmatičnih izkušenj, dlje časa je živel v neustreznih razmerah, ni bil deležen ustrezne oskrbe in je verjetneje zamenjal več različnih namestitvev (Zaviršek, 2012; Coakley in Berrick, 2007).

Informacije o zdravstvenem stanju otroka so mnogokrat pomanjkljive, močno pa vplivajo na odraščanje otroka (Podbevšek Kalinšek, 2019). V razmahu mednarodnih posvojitvev so otroci mnogokrat posvojeni v družine, ki so drugačne rase, narodnosti, etnične pripadnosti ali kulture, kar vpliva na počutje otroka, da ta začne raziskovati svoje korenine, ob tem pa »drugačnost« lahko postane ovira, da se otrok prilagodi posvojitvi (Sobočan, 2011a; Murgelj Stibrič, 2018).

Dejavniki na strani staršev, ki so otroka posvojili, so (Podbevšek Kalinšek, 2019):

- partnerstvo,
- motiv za posvojitvev otroka,
- pričakovanja glede posvojitve in otroka,
- družinska dinamika in komunikacija in
- odnos do bioloških staršev posvojenega otroka.

Starši, ki so posvojili otroka, so v raziskavah poudarili, da ima tvoren partnerski odnos največji vpliv na uspešnost posvojitve (Bevc, 2014). Motivi za posvojitvev so lahko različni, od želje po rešitvi otroka do religioznih prepričanj, saj je življenje brez otrok pogosto še vedno stigmatizirano in se smatra kot najpomembnejše poslanstvo ženske materinstvo (Smith Rotabi in Bromfield, 2017; Bregar, 2015; Rener, Sedmak, Švab in Urek, 2006). Najpogostejši motiv za posvojitvev je neplodnost, saj ima tudi v Sloveniji vsak šesti par težave z zanositvijo (Zaviršek, 2012). Pomemben dejavnik je tudi zavedanje pričakovanj staršev glede posvojenega otroka (Bevc, 2005). Družinska dinamika je lahko dejavnik tveganja pri posvojitvi, saj je močno povezana z občutkom kompetentnosti staršev, ki so posvojili otroka (Podbevšek Kalinšek, 2019). Izkušnje so pokazale, da na odnos med posvojenim otrokom in starši, ki so ga posvojili, vpliva tudi, koliko so le-ti sposobni spoštovati otrokove korenine (Romero, 2016).

Dejavnika na strani strokovnih služb sta (Podbevšek Kalinšek, 2019):

- priprava na posvojitve in
- podpora družini po posvojitvi.

Dejavniki povezani z informacijami, ki smo jih uspeli pridobiti in so pomembni za posvojitve, so (Podbevšek Kalinšek, 2019):

- zaprta ali odprta posvojitve,
- informacije o otroku (o njegovem življenju pred posvojitvijo in njegovem biološkem izvoru) in
- iskanje bioloških korenin.

1.2.1. Skupna/dvostranska in enostranska posvojitve

Skupno posvojitve imenujemo tudi obojestranska posvojitve. O skupni posvojitvi govorimo, ko partnerja skupaj posvojita otroka (Zaviršek, 2012). Z novim Družinskim zakonikom pri obojestranski posvojitvi lahko otroka posvojita zakonca ali zunajzakonska partnerja, kar velja tudi za istospolna partnerja (Novak, 2018).

O enostranski posvojitvi govorimo, kadar otroka posvoji le ena oseba; to je v primeru, ko otrok ima enega od staršev in ga posvoji partner starša, ali ko je posvojitelj samska oseba, ki želi posvojiti otroka brez staršev (Zaviršek, 2012). »Pri enostranski posvojitvi otroka posvoji partner (npr. novi mož) otrokovega starša (npr. matere). Če je otrokov drugi starš (npr. oče) še živ, mora k tej posvojitvi podati svoje soglasje (razen če mu je bila odvzeta starševska skrb)« (Dremelj idr., 2019). Z novim Družinskim zakonikom zakoncema ali zunajzakonskima partnerjema ni več potrebno posvojiti otroka, če eden od partnerjev posvoji otroka svojega partnerja. Tudi ta oblika posvojitve mora biti v korist otroka. Zakon s to določbo sledi namenu, da se otroku zagotovi dodatni starš, ne pa, da se mu odvzame dosedanjega, zato ne prenehajo pravice in obveznosti otroka do starša in njegovih sorodnikov ter pravice in obveznosti tega starša in njegovih sorodnikov do otroka (Novak, 2020).

1.2.2. Odprta in zaprta posvojitve

Posvojitve je lahko zaprta ali odprta. Razumevanje obeh tipov je odvisno od različnih zakonodaj in tradicij, sodobne zakonodaje se denimo nagibajo v prid odprti posvojitvi, pri čemer so se oblikovale različne oblike, od bolj do manj odprtih posvojitvev (Zaviršek, 2012).

Pri odprti posvojitvi otrok ve, da je bil posvojen. V primeru, da je otrok bil ob posvojitvi starejši, ima pravico ohranjati stike z biološkim sorodstvom ali morebitno rejniško družino (Zaviršek, 2020). Usmerjenost v odprte posvojitve je med drugim posledica večjega upoštevanja potreb otrok, manjše stigme bioloških staršev, višje starosti otrok ob posvojitvi, zmanjšanja zadržkov pred stiki med biološkimi starši in otroki ... V tem kontekstu odprta posvojitve koristi vsem udeleženi (otroku, biološkemu staršem in socialnim staršem) (Zaviršek, 2012).

Značilnosti zaprte posvojitve so (po Zaviršek, 2012):

- informacije o bioloških starših se ne razkrijejo ne otroku in ne socialnim staršem;
- ne razkrijejo se niti informacije o sorodstvu;
- dovoljeno je edino posredovanje informacij o zdravstvenih posebnostih bioloških staršev, ponekod pa tudi informacije o religiji in etničnem poreklu;

Ponekod se zaprta posvojitve razume kot pravica staršev, da otroku prikrijejo, da je bil posvojen. Osebni razlogi za prikrivanje posvojitve tičijo v tem, da se številni sramujejo, da ne morejo imeti bioloških otrok. Družinski razlogi za prikrivanje so, da veliko ljudi verjame, da bo otrok starše zavračal, da jih ne bo imel rad, da ne bo razumel in da bo razvil šibko navezanost, če bo izvedel, da je posvojen. Na družbene razloge pa vpliva odprtost družbe, ki vpliva na to, kako se bodo vsi udeleženi spoprijeli s posvojitvijo (Zaviršek, 2012). »Želja, da bi starši prikrili otrokovo zgodnjo zgodovino (oziroma jo zamolčijo), izhaja iz prepričanja, da je biološka vez med starši in otroki samoumevno jamstvo dobre družine in da torej vsako odstopanje od tradicionalne norme naredi družino ranljivejšo, nepopolno ali celo slabšo in za otroka celo nevarno« (Zaviršek, 2012).

Tuja strokovna literatura opredeljuje še »vmesno« obliko posvojitve, in sicer t. i. »posredovano« posvojitve (ang. »mediated adoptions«). Pri tej obliki posvojitve si udeleženi delijo nerazkrivajoče informacije. Imajo pa tudi posrednika, ki deli te informacije (npr. socialni delavci, agencije). Tako prihaja do izmenjave slik, pisem, daril ali pa do redkih srečanj, pri katerih identifikacijske informacije niso popolnoma razkrite (Miall in March, 2005).

V Slovenji prevladujejo zaprte posvojitve, saj naša družinska zakonodaja ne predvideva »pravice vedeti« in tako ne daje pravice odraslemu otroku, da bi prišel do podatkov o bioloških starših, če si to želi. Staši pogosto prepozno povedo otroku, da je bil posvojen. Med ljudmi velja prepričanje, da se s prikrivanjem po eni strani otroka in starše zavaruje. Zakonodaje v nekaterih zahodnih državah pa, nasprotno od Slovenije, izrecno prepovedujejo zaprte posvojitve (Zaviršek, 2020).

Strokovnjaki menijo, da model zaprte posvojitve pogosteje povzroči čustvene in psihične težave pri posvojenih otrocih kot odprta posvojitve. Pri zaprti posvojitvi biološki izvor in preteklost otroka najpogosteje ostaneta prikrita, ob tem pa otrok zaradi prikrievanja razvije slabo podobo, saj ima občutek, da je posvojitve nekaj slabega (Bevc, 2014; Bizant, 2014). Mnogokrat staršem pred posvojitvijo niso posredovane vse informacije o otroku, o njegovem zdravstvenem stanju, potrebah, o biološki družini, rojstvu in njegovi preteklosti, kar dejansko starše postavlja pred neznano. Prav tako so te informacije pomembne, če se otrok enkrat v življenju odloči raziskati svoj biološki izvor, pri tem pa praksa kaže, da se do teh informacij pride s težavo ali pa sploh ne (Podbevšek Kalinšek, 2019; Zaviršek, 2012).

Tuje raziskave so pokazale, da bi odprtost posvojitve lahko olajšala delovanje družine, prispevala k celovitosti družine in zagotavljala dobrobit posvojenih otrok (Miall & March, 2005). Hkrati pa rezultati kažejo, da skupnost podpira zaprti tip posvojitve zaradi prepričanj o naslednjih pomanjkljivostih odprte posvojitve, o katerih sta leta 2005 pisala Miall in March (2005):

- negativni vpliv na družinsko dinamiko zaradi vmešavanja bioloških staršev v vzgojo socialnih staršev;
- preveč odprtosti ali stika lahko povzroči, da biološki starši zahtevajo svojega otroka nazaj;
- biološki starši bi doživeli psihološko stisko zaradi vzgojnega stila socialnih staršev in/ali pomanjkanja vpliva na to;
- posvojeni otroci bi bili zmedeni glede svoje identitete zaradi udeleženih dveh skupin staršev. To podporo zaprtim posvojitvam so strokovnjaki pripisali pomanjkanju informacij oziroma pomanjkljivemu razumevanju delovanja odprtih posvojitve, po drugi strani pa še prepričanju o družini kot zaprti celici, idealni za vzgojo otroka (Miall & March, 2005).

1.2.3. Mednarodne posvojitve

Globalno gledano so mednarodne posvojitve doživele razcvet od sredine 90. let prejšnjega stoletja in do leta 2000 doživele pravi »bum« (Smith Rotabi & Bromfield, 2017). Vrh so dosegle leta 2004, ko je bilo uradno posvojenih več kot 45.000 otrok, po tem obdobju pa se je število začelo zmanjševati (Zaviršek, 2019).

Pri mednarodnih posvojitvah otrok ne zamenja samo družine znotraj iste države, ampak se otroku poišče družino v drugi državi (Drventić, 2019). Država, v kateri je otrok rojen, določa

pogoje in celoten postopek posvojitve (Podbevšek in Šolar-Meglič, 2009; Zaviršek, 2012a). Država, v kateri se odda večje število otrok v posvojitve, se imenuje država izvora, država sprejema pa je država, v katero prihajajo otroci iz druge države z namenom posvojitve. V tujini so poznane t. i. zasebne posvojitve, pri katerih pri izpeljavi posvojitve pomaga staršem (tako biološkim kot socialnim) agencija (Zaviršek, 2012; Zaviršek, 2012a).

V diskurzu o mednarodnih posvojitvah se pogosto srečamo s pojmovanjem otroka kot menjalne dobrine. V bogatejših državah ljudje plačajo, da pridejo do otroka, v revnejših državah pa ženske rojevajo otroke, za katere materialno ne morejo skrbeti (Zaviršek, 2012a).

Revščina je še danes eden glavnih razlogov za mednarodne posvojitve (Smith Rotabi & Bromfield, 2017). Tako še dandanes večina posvojenih otrok prihaja iz revnejših držav, potencialni posvojitelji pa iz bogatejših, zato je v takih situacijah treba biti posebno pozoren na to, ali je posvojitve res v korist otroka (Drventić, 2019). Nekateri zagovarjajo stališče, da so mednarodne posvojitve etični odgovor na revščino, ob dejstvu, da so nekateri privilegirani posamezniki pripravljeni »plačati za otroka«, kjer gre za očitno kršitev človeškega dostojanstva (Smith Rotabi & Bromfield, 2017). V okviru mednarodnih ali meddržavnih posvojitvev se odpira vedno več možnosti, vendar pa morajo tudi te posvojitve v ospredju imeti otrokovo korist (Karljić, 2017).

Pri mednarodnih posvojitvah ne moremo mimo pojma bikulturnosti, kar pomeni, da se otrok identificira z dvema etničnima skupinama: s tisto, v kateri je bil rojen, in s to, v katero je posvojen – slednja je še posebej pomembna, če je otrok druge etnične skupine, ki je vidna tudi navzven (Zaviršek, 2012).

1.3. Zakonodaja na področju posvojitvev v Sloveniji

Temelje za pravno urejanje družinskih razmerij določa že Ustava Republike Slovenije. Najpomembnejša določila so uvrščena v drugo poglavje ustave, v poglavje o človekovih pravicah in svoboščinah. Med 53. in 56. členom so pomembne določbe o zakonski zvezi in družini, o pravicah otrok, starševstvu, predvsem o pravicah in dolžnosti staršev ter o svobodnem odločanju o rojstvu otrok. Glavni zakonski temelj družinskega prava pa je od leta 2019 Družinski zakonik, ki ureja razmerja med starši in otroki. Pred Družinskim zakonikom je področje posvojitve urejal Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih, še pred tem pa Temeljni zakon o posvojitvi (TZP, 1947; ZZZDR, 1976; Novak, 2017; Mavrič, 2018).

Temeljni zakon o posvojitvi je Skupščina SFRJ sprejela 1. 4. 1947. Zakon je v veljavo stopil 19. 4. 1947 in ostal v veljavi vse do leta 1977. V svojih 27 členih določa, da s posvojitvijo

nastane med dvema osebama razmerje, kakršno je med starši in otroki. Biološki in socialni starši so svoje soglasje o posvojitvi morali podati pred skrbstvenim organom pristojnim za urejanje posvojitve. Poleg tega je zakon določal, da se posvojitve vpiše v matično knjigo, določal je pogoje za posvojitve, obvezo sklenitve pogodbe o zaposlitvi, pravice in dolžnosti posvojitelja in posvojenca, pogoje za prenehanje posvojitve ter končne določbe. Temeljni zakon o posvojitvi je bil edini pravni akt v zgodovini Slovenije, ki je omogočal še nepolne posvojitve, kjer se otroka ne izloči povsem iz biološke družine, zato še vedno lahko deduje po bioloških starših in njihovih sorodnikih ter oni po njem. Posvojitelj ima roditeljsko pravico in dolžnost preživljanja posvojenca, ne pa tudi pravice zakonitega dedovanja po posvojenцу, omenjena pravica se je s sporazumom ali na zahtevo posvojenca ali posvojitelja prenehala z razvezo (TZP, 1947; Novak, 2017).

Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih je leta 1997 nadomestil Temeljni zakon o posvojitvi. V veljavi je bil vse do 15. 4. 2019, ko je v veljavo stopil nov Družinski zakonik. Zakon je v četrtem delu postavljaj pravne temelje za posvojitve. Med 134. in 145. členom je opredeljeval pogoje za posvojitve, med 146. in 151. členom pa določal postopek za posvojitve. Postopek je na podlagi tega zakona potekal na centru za socialno delo, ki je z odločbo o posvojitvi tudi podal končno odločitev. 152. in 153. člen sta določala, kdaj je bila posvojitve neveljavna. Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih je določal, da nihče ne more biti posvojen od več oseb, razen če sta posvojitelja zakonca, in to pravilo ni veljajo za zunajzakonske partnerje, ki tako niso mogli skupaj posvajati otrok (ZZZDR, 1976; Novak, 2017).

1.3.1. Družinski zakonik

Družinski zakonik je prvo branje pred parlamentom doživel že leta 2010, v popolno veljavo pa je stopil šele 15. 4. 2017. Uporabljati se je pričel dve leti kasneje, ko je poteklo t. i. pripravljajno obdobje, ker so se predhodno morale zgoditi nekatere prilagoditve glede prenosa pristojnosti za odločanje o ukrepih za varstvo koristi otroka s centrov za socialno delo na okrožna sodišča (Kuhar & Sobočan, 2010; DZ 2017).

Glavno načelo Družinskega zakonika je »Vse v korist otroka!«. Prav za izboljšanje položaja otroka v postopkih, ki tečejo v zvezi z njim, je bil z novim Družinskim zakonikom uveden institut Zagovornika otroka. Naloga Zagovornika je, da je v teh postopkih slišan tudi otrokov glas (Kaj vem o novem družinskem zakoniku?, 2010). Namen nove pravne ureditve je bilo

izboljšati dotakratno, bistvena novost pa je bil ravno prenos stvarne pristojnosti s centra za socialno delo na sodišča (Kraljić, 2019).

Cilji Družinskega zakonika so (po Kaj vem o novem družinskem zakoniku?, 2010):

- izboljšanje položaja otrok v družinskih razmerjih,
- hitrejše reševanje zadev na družinskem področju,
- okrepitev strokovne in svetovalne vloge centrov za socialno delo.

Z Družinskim zakonikom so se na novo uredila pravna razmerja življenjskih skupnosti istospolno usmerjenih partnerjev in omogočilo tudi pravno priznanje mednarodnih posvojitvev, ki so bile že pred pričetkom veljave Družinskega zakonika izvedene s strani istospolnih partnerjev. Družinski zakonik širše opredeljuje družino kot skupnost otroka z odraslo osebo – torej brez otroka ni družine (Kaj vem o novem družinskem zakoniku?, 2010).

V petem delu zakona, med 212. in 230. členom, Družinski zakonik s posvojitvijo zagotavlja posebno varstvo otrokom, ki nimajo staršev, za katere starši ne skrbijo ali nimajo ustrezne družinske oskrbe. Določa, da je posvojitev namenjena samo otroku in ureja samo popolno posvojitev, to je, ko med posvojenim otrokom in posvojitelji ter njihovimi sorodniki nastanejo enaka pravna razmerja kot med biološkimi sorodniki. Velja, da je posvojitev nerazvezljiva. Če pa posvojitelji ne delajo v otrokovo korist, mora država, enako kot pri drugih starših, zavarovati otrokovo korist (DZ, 2017; Novak, 2020).

Družinski zakonik določa tudi pogoje za posvojitev. V pogojih za namestitev otroka v posvojitev določa, da se lahko posvoji samo otroka, za katerega ni več moč pričakovati, da bi še lahko živel pri starših. Potrebno je pridobiti privolitev v posvojitev, in sicer najprej po osmem tednu otrokove starosti. Privolitev dana pred otrokovim rojstvom ni veljavna. Ta zahteva pa velja za oba starša. V tujih uredbah je ta zahteva določena samo za mater, rok osmih tednov pa je med daljšimi v mednarodni praksi. V tem delu Družinski zakonik predvideva še inkognito posvojitev, ko biološki starši dajo privolitev otroka posvojiteljem z imenom in priimkom, saj zakon ne določa, da bi se posvojitelje vodilo samo pod številko, pač pa so njihovi podatki zapisani v odločbi o posvojitvi. Drugače pa se udeleženi o osebnih podatkih drugih udeleženi seznanijo samo s pisnim soglasjem tistega, na katerega se podatki nanašajo. V posvojitev pa more privoliti tudi otrok, če je rzsoden. Posvojitev se lahko praviloma izvede šele po šestih mesecih, ko so izpolnjeni vsi pogoji za posvojitev (DZ, 2017; Novak, 2020).

Pogoji po Družinskem zakoniku, ki jih mora izpolnjevati posvojitelj, so (po DZ, 2017; Novak, 2020):

- posvojitelj mora biti od otroka starejši najmanj osemnajst let;
- ne more se posvojiti sorodnika v ravni vrsti in brata ali sestre;

- posvojitelju ne sme biti odvzeta starševska skrb, poslovna sposobnost in ne sme biti pravnomočno obsojen;
- posvojitelj mora biti slovenski državljan;
- zakonca ali zunajzakonska partnerja lahko otroka posvojita samo skupaj (razen v primerih enostranske posvojitve) in
- samska oseba lahko otroka posvoji samo izjemoma, kadar je to v otrokovo korist.

Postopek posvojitve po Družinskem zakoniku je sestavljen iz dveh delov, in sicer iz postopka za ugotavljanje pogojev posvojitve in postopka odločanja o posvojitvi. Prvi se odvija na centru za socialno delo, drugi pa pred sodiščem v nepravdnem postopku. Določbe o postopku ugotavljanja pogojev posvojitve pa ne veljajo v primeru, če gre za enostransko posvojitvev, ko osebe posvojijo otroka svojega partnerja. Partner predlog za posvojitvev vložijo direktno na sodišče (DZ, 2017; Novak, 2020).

Postopek za ugotavljanje pogojev posvojitve se prične s pisno prijavo oziroma pisno izraženo željo kandidatov na centru za socialno delo. Z namenom priprave strokovnega mnenja o prijavitelju center za socialno delo preveri, če so izpolnjeni vsi pogoji za posvojitvev. Prav tako preveri motive za posvojitvev in druge pomembne okoliščine. Ta postopek ne sme trajati dlje kot eno leto od vložitve prijave. Pred posvojitvijo pa mora center za socialno delo pripravljeno strokovno mnenje ponovno preveriti (DZ, 2017; Novak, 2020).

»Prijavitelj, za katerega je center za socialno delo v svojem strokovnem mnenju ugotovil, da je primeren za posvojitelja, pridobi status kandidata za posvojitelja« (Novak, 2020). Kandidata se vpiše v centralno zbirko podatkov o kandidatih za posvojitelje, ki je del centralne zbirke podatkov na področju posvojitvev. V centralno zbirko so vpisani tudi otroci, ki potrebujejo posvojitvev, biološki starši, ki potrebujejo posvojitvev, in podatki o že izvedenih posvojitvah v Sloveniji. Namen centralne zbirke je zagotoviti pretok informacij o kandidatih za posvojitvev in to, da se s tem pretokom informacij otroku poišče najboljše starše. Centri za socialno delo imajo znotraj centralne zbirke vpogled v podatke o kandidatih za posvojitelje za celotno območje naše države, kar se tiče osebnih podatkov otrok, ki potrebujejo posvojitvev, bioloških staršev, ki potrebujejo posvojitvev, in že izvedenih posvojitvev, pa imajo vpogled samo za območje svoje pristojnosti (DZ, 2017; Novak, 2020).

Center za socialno delo med vsemi kandidati za posvojitelja izbere najprimernejšega in vložijo predlog za posvojitvev na sodišče. Ob tem upošteva značilnosti in potrebe otroka, želje kandidata, strokovno mnenje centra za socialno delo, željo staršev glede bodočih posvojiteljev in čas vpisa v centralno zbirko, ki pa se lahko ne upošteva, če je v otrokovo korist, da otroka posvoji določeni kandidat (DZ, 2017; Novak, 2020).

V postopku odločanja o posvojitvi sodišče lahko odloči, da določen čas pred posvojitvijo otrok preživi v družini bodočega posvojitelja. To je t. i. poskusna namestitev, katere namen je preveriti, kako se bosta otrok in posvojitelj vživela v novo situacijo. Poskusna namestitev ni smiselna, kadar je otrok že dlje časa v rejništvu pri kandidatu za posvojitev. V času poskusne namestitve se uporabljajo določbe zakona, ki ureja rejniško dejavnost. Poskusna namestitev se ne uporablja pri enostranskih posvojitvah. Če so izpolnjeni vsi pogoji za posvojitev in je posvojitev v korist otroka, sodišče izda odločbo o posvojitvi (DZ, 2017; Novak, 2020).

Neveljavna posvojitev, ko niso izpolnjeni vsi pogoji, je izpodbojna in postopek se lahko uvede na zahtevo posvojenega otroka, njegovih bioloških staršev ali posvojitelja (DZ, 2017; Novak, 2020).

Kljub skrajšanju zakonsko predpisanega trajanja postopka z enega leta na šest mesecev (Novak, 2020) je posvojitev v Sloveniji še vedno dolgotrajen proces (Urh, 2021).

Družinski zakonik ne določa odprte posvojitve, kot je to praksa v številnih drugih državah, med drugim tudi v sosednji Hrvaški. Tam je odprta posvojitev uzakonjena in je določeno, da ima otrok pravico, da od staršev izve, da je posvojen; tako so mu posvojitelji, na primeren način, dolžni to povedati do sedmega leta starosti oziroma, če je otrok starejši, takoj po posvojitvi (Urh, 2021).

Primerjava Družinskega zakonika z Zakonom o zakonski zvezi in družinskih razmerjih

Ko je leta 2019 v veljavo stopil nov Družinski zakonik, ki ureja posvojitve, je nadomestil Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (Novak, 2020). Družinski zakonik je bil v parlamentu prvič bran že leta 2010 in je razburjal javnost in politične debate skoraj desetletje pred začetkom uporabe (Kuhar in Sobočan, 2010).

Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih je opredeljeval družino kot življenjsko skupnost staršev in otrok (ZZZDR, 1976). Med tem, ko Družinski zakonik družino opredeljuje širše, in sicer kot življenjsko skupnost otroka, ne glede na starost otroka, z obema ali enim od staršev ali z drugo odraslo osebo, če ta skrbi za otroka (DZ, 2017). Prav tako se je spremenila opredelitev zakonske zveze, ki ni več življenjska skupnost moža in žene, urejena z zakonom (ZZZDR, 1976), ampak je življenjska skupnost dveh oseb, katere sklenitev, pravne posledice in prenehanje ureja Družinski zakonik (DZ, 2017). Družinski zakonik tudi izenačuje pravne posledice zunajzakonske skupnosti in zakonske zveze (DZ, 2017). V preteklosti je Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih sicer v pravnih posledicah izenačeval zakonsko zvezo in dlje časa trajajočo življenjsko skupnost, vendar le v razmerju med partnerjema, zato skupna

posvojitve v zunajzakonski skupnosti ni bila mogoča (Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih, 1976; Zaviršek, 2012).

Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih je določal, da otrok ne more biti posvojen od več oseb, razen če sta posvojitelja zakonca (ZZZDR, 1976). Družinski zakonik pa narekuje, da zakonca ali zunajzakonska partnerja otroka lahko posvojita samo skupaj, razen v primerih enostranskih posvojitvev (DZ, 2017). Del javnosti in nekatere politike so najbolj zmotile prav spremembe na področju posvojitvev in sicer tiste spremembe, ki omogočajo posvojitve istospolnim družinam (Kuhar in Sobočan, 2010).

Družinski zakonik v primerjavi z Zakonom o zakonski zvezi in družinskih razmerjih tudi podrobneje opredeljuje ovire za posvojitvev. Tako posvojitelj ne more biti le oseba, ki ji je odvzeta starševska skrb, ampak tudi oseba, ki živi z osebo, ki ji je odvzeta starševska skrb. Roditeljska pravica se je z Družinskim zakonikom preimenovala v starševsko skrb. Podobno posvojitelj ne more biti, oseba, ki je bila pravnomočno obsojena zaradi naklepne kaznivega dejanja, ki se preganja po uradni dolžnosti, ali zaradi kaznivega dejanja zoper življenje in telo ali kaznivega dejanja zoper spolno nedotakljivost, za katerega se storilec preganja na predlog in pa tudi oseba, ki živi z osebo, ki je bila obravnavana s strani organov pregona, zaradi zgoraj opredeljenih dejanj. (DZ, 2017; Novak, 2020). Ostale ovire za posvojitvev ostajajo enake (ZZZDR, 1976; DZ, 2017).

Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih je narekoval, da se v posvojitvev sme dati samo otrok, čigar starši so neznani ali že leto dni neznanega bivališča ali če so privolili pred pristojnim organom, da dajo otroka v posvojitvev. Ni bila potrebna privolitev roditelja, ki mu je bila odvzeta roditeljska pravica, ali ki trajno ni bil sposoben izraziti svoje volje. V posvojitvev se je smelo dati tudi otroka, ki ni imel živih staršev. Posvojitvev je bila možna po preteku enega leta od izpolnitve enega izmed zgoraj opisanih pogojev. Posvojitvev je bila izjemoma možna tudi pred pretekom tega roka, če je center za socialno delo ugotovil, da bi bilo to v korist otroka (ZZZDR, 1976). Družinski zakonik pa narekuje, da se sme v posvojitvev dati samo otrok, če so starši po otrokovem rojstvu privolili v posvojitvev pred centrom za socialno delo ali sodiščem. Za otroka, ki še ni dopolnil osem tednov starosti, morajo privolitev po osmih tednih starosti otroka potrditi, sicer privolitev nima pravnega učinka. Enako ni potrebna privolitev tistega od staršev, ki mu je bila odvzeta starševska skrb ali ki trajno ni sposoben izraziti svoje volje. Ostala je tudi določba, da se v posvojitvev sme dati tudi otrok, katerega starši so neznani ali že leto dni ni znano njihovo prebivališče. Po Družinskem zakoniku pa je posvojitvev sedaj mogoča po preteku šestih mesecev od izpolnitve zgoraj navedenih pogojev za posvojitvev. Izjemoma je mogoča tudi pred pretekom tega roka, vendar sedaj, če sodišče ugotovi, da bi bilo to v korist

otroka. To velja zlasti, če se starševska skrb odvzame obema od staršev. Prav tako se v posvojitve sme dati tudi otrok, ki nima živih staršev. Novost pa je tudi ta, da otroka, ki izpolnjuje pogoje za posvojitve, center za socialno delo vpiše v centralno zbirko podatkov o otrocih, ki potrebujejo posvojitve (DZ, 2017).

Družinski zakonik dodatno narekuje, da posvojena oseba in biološki starši, po pravnomočnosti odločbe o posvojitvi, nimajo pravice do seznanitve z osebnimi podatki drugega. To je mogoče le ob pisnem soglasju osebe, na katero se podatki nanašajo. Otrok, ki je dopolnil 15 let lahko sam poda soglasje, pred tem pa njegov zakoniti zastopnik. Soglasje pridobi center za socialno delo na podlagi izražene pobude posvojene osebe ali bioloških staršev. Posvojena oseba ali njen zakoniti zastopnik, pa lahko od centra za socialno delo zahtevajo podatke o zdravstvenem stanju bioloških staršev, ki jim jih center za socialno delo posreduje v anonimizirani obliki. Te določbe pa ne veljajo v primeru enostranske posvojitve (DZ, 2017; Novak, 2020).

Postopek za ugotavljanje pogojev za posvojitve, v skladu z Družinskim zakonikom, poteka pred centrom za socialno delo, medtem ko pa postopek odločanja o posvojitvi poteka pred sodiščem (DZ, 2017; Novak, 2020). Po Zakonu o zakonski zvezi in družinski razmerjih je celoten postopek za posvojitve potekal pred centri za socialno delo (ZZZDR, 1976; Novak, 2017). Postopek za ugotavljanje pogojev za posvojitve se prične s pisno prijavo, s katero zakonca, zunajzakonska partnerja ali posameznik, izrazijo željo za posvojitve. V postopku center za socialno delo ugotavlja primernost prijavitelja in na podlagi tega izda strokovno mnenje. Ta postopek ne sme trajati več kot eno leto od podane pisne prijave prijavitelja. Če iz strokovnega mnenja izhaja, da je prijavitelj primeren za posvojitelja, se mu dodeli status kandidata za posvojitelja in se ga vpiše v centralno zbirko podatkov o kandidatih za posvojitelje. S kandidatom za posvojitelja center za socialno delo, prav tako, sklene dogovor o pripravi za posvojitve (DZ, 2017; Novak, 2019).

1.3.2. Zakonodaja na področju mednarodnih posvojitvev

Pri mednarodnih posvojitvah je pomemben Zakon o mednarodnem zasebnem pravu in postopku. Ta zakon določa, da se pri presojanju o posvojitvi drži prava tiste države, katere državljana sta posvojitelj in otrok ob sklenitvi posvojitve. Če sta državljana različnih držav, presoja pravo tiste države, v kateri imata skupno prebivališče. Če tudi tega nimata skupnega, pa se uporablja pravo države, katere je državljan posvojenec. Ta pravni akt v zvezi s

priznavanjem tujih odločb o posvojitvah določa, da jih mora pri nas priznati sodišče (Zaviršek, 2012).

Najpomembnejši mednarodni pravni vir je Konvencija o varstvu otrok in sodelovanju pri meddržavnih posvojitvah, ki je bila sprejeta leta 1993 v Haagu in v Sloveniji ratificirana z zakonom leta 1999. Imenujemo jo tudi Haaška konvencija. Njen namen je določiti zaščitne ukrepe, zagotoviti, da bodo meddržavne posvojitve v otrokovo korist, spoštovati otrokove temeljne pravice, vzpostaviti sistema sodelovanja, ki bo preprečeval ugrabitve, prodajo ali trgovino z otroki, in zagotoviti, da bodo države pogodbenice medsebojno priznavale posvojitve (Zaviršek, 2012; Drventić, 2019).

Ob tem ne moremo mimo Konvencije Združenih narodov o otrokovih pravicah, ki postavlja temelje za načelo otrokove največje koristi in narekuje, da se mora temu načelu slediti v vseh dejavnostih v zvezi z otrokom. V 21. členu natančneje regulira postopke posvojitve in izrecno narekuje, da mora biti v postopkih mednarodnih posvojitvev zagotovljena enaka zaščita kot v postopkih nacionalnih posvojitvev (Zaviršek, 2012; Drventić, 2019).

Deklaracija Združenih narodov o družbenih in pravnih načelih varstva in blaginje otroka s posebnim poudarkom na nacionalnem in mednarodnem rejništvu in posvojitvi določa, da do mednarodne posvojitve pride, če otroku ni moč najti ustrezne družine, bodisi rejniške bodisi posvojiteljske, oziroma zanj ni ustrezno poskrbljeno v matični državi. Prav tako predpisuje osnovna načela glede zaščite pri zlorabah mednarodnih posvojitvev. Evropska konvencija o uresničevanju otrokovih pravic pa ponovno upošteva načelo otrokove koristi v postopkih, ki se zadevajo njih, in jim priznava procesne pravice (Zaviršek, 2012; Drventić, 2019). Evropske konvencije o posvojitvi otrok Slovenija ni ratificirala, saj so se določila konvencije preveč razlikovale od pravne ureditve posvojitve v Sloveniji (Zaviršek, 2012).

Vlada Republike Slovenije je z Vlado Republike Makedonije sprejela sporazum o meddržavnih posvojitvah, ki je pričel veljati leta 2008. Ta sporazum določa osnovne pogoje za posvojitelja in otroka, postopek meddržavne posvojitve otroka, organe izvajanja meddržavnih posvojitvev, ureditev izstopa iz matične države in vstopa v državo sprejema in prebivanja otroka ter ureditev zdravstvenega zavarovanja otroka v času prehodnega obdobja (Zaviršek, 2012; Posvojitvev, b. d.). Slovenija prav tako v zadnjih letih kontinuirano sodeluje v razpravi glede posvojitvev s Češko in Bolgarijo, vendar pa je januarja 2024 češki osrednji organ na področju meddržavnih posvojitvev sporočil, da ne sprejemajo več novih vlog iz Slovenije za posvojitvev otrok s Češke (Posvojitvev, b. d.).

1.4. Socialno delo in Družinski zakonik

Pogovor je osrednji prostor, v katerem se odvijajo procesi pomoči v socialnem delu. Pri tem socialne delavke ustvarjajo delovni odnos, v okviru katerega se pomoč raziskuje in soustvarja. Tudi socialne delavke na področju posvojitve sledijo naslednjim elementom delovnega odnosa: dogovor o sodelovanju, instrumentalna definicija problema in soustvarjanje rešitev, osebno vodenje, perspektiva moči, etika udeležnosti, znanje za ravnanje, ravnanje v sedanjosti ali koncept so-navzočnosti (Čačinovič Vogrinčič, Kobal, Mešl, & Možina, 2022). Temelj dela na področju posvojitve pa je socialno delo z družino (Dremelj idr., 2019).

V praksi se pogosto dogaja, da so socialne delavke razporejene na več delovnih področjih, zato je področje posvojitve pogosto porinjeno v ozadje (Dremelj idr., 2019). »Na področju posvojitve je ključno, da delo opravljajo strokovne delavke, ki znajo nagovoriti občutljive teme« (Dremelj idr., 2019). Prav tako niso deležne rednih izobraževanj in pogosto se dogaja, da socialne delavke nimajo dovolj informacij, ker niso zagotovljeni viri za njihovo pridobivanje (Dremelj idr., 2019).

Naloga strokovnih delavcev na področju posvojitve je, da ugotovijo otrokove potrebe in na podlagi teh poiščejo ustrezne posvojitelje (Bevc, 2014). Pri strokovnem delu morajo zasledovati cilj, da otroku poiščejo dobre starše, ki mu bodo nudili kvalitetno socialno-čustveno oporo, ekonomsko skrb, odnosno kontinuiteto in bodo opravljali še vse druge starševske naloge (Zaviršek idr., 2009).

Leta 2019 je Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo izdal strokovne smernice za delo na področju posvojitve za strokovne delavce na centrih za socialno delo z namenom bolj enotnega dela na tem področju. Ker so se pri pripravi smernic soočili s številnimi izzivi, so v poročilo vključili še priporočila za izboljšanje prakse na tem področju. Smernice so razdeljene na dva sklopa, in sicer na Delo strokovnih delavk CSD z osebami, ki želijo posvojiti otroka, in Delo strokovnih delavk CSD z drugimi udeleženi v postopku posvojitve (Dremelj idr., 2019).

Poleg tega strokovno delo na področju posvojitve določa tudi Katalog javnih pooblastil, nalog po zakonu in storitev, ki jih izvajajo centri za socialno delo. Katalog zajema naloge, ki jih izvajajo centri za socialno delo kot socialnovarstvene storitve, naloge, ki so jim z zakonom zaupane kot javna pooblastila, in naloge, ki jim jih nalagajo drugi predpisi. Vsaka naloga ima svoj naslov, opredeljen je njen namen, komu je namenjena in katere so pravne podlage za izvajanje. Opredeljeno je tudi, kdo lahko določeno nalogo izvaja, za vsako nalogo je določen tudi časovni normativ. Katalog je razdeljen po različnih vsebinskih področjih. Katalog se redno posodablja in je zadnje dopolnitev doživel decembra 2023 (Katalog javnih pooblastil, b. d.).

Priprave na posvojitve so ključne, da se lahko starši pripravijo na novo vlogo in na kompleksne posebne potrebe otroka (Podbevšek Kalinšek, 2019), vendar pa žal pri nas niso standardizirane (podane so zgolj smernice za delo) in se podpora pogosta zaključi po končani formalni posvojitvi (Zaviršek, 2012). V tujih raziskavah so posvojitelji poročali, da so se s tem, ko se je podpora po končanem postopku posvojitve zaključila, počutili zapuščene (Bonin, Beecham, Dance, Farmer, 2014). V tujini, kjer je podpora po posvojitvi že ustaljena praksa, to podporo delijo na izobraževanje in informiranje, podporo klinične prakse in materialno podporo. Naloga socialnih delavk je, da z izobraževanjem in informiranjem posvojiteljem nudijo podporo, ki jo na svoji poti potrebujejo. Podpora klinične prakse zajema podperne skupine, krizne intervencije in terapijo. Materialna podpora pa ne obsega samo finančnih spodbud, ampak tudi določene vire ugodnosti. Poudarja pa se tudi pomembnost podpore vrstnikov s podobno izkušnjo (skupine posvojenih otrok, skupine za posvojitelje ipd.) (Lalayants, 2020).

1.4.1. Socialno delo z družino: znanje za ravnanje

Pri svojem delu na področju posvojitve se morajo socialne delavke naslanjati na znanje, pridobljeno med študijem, znanje psihologije, pravno in zakonsko podlago, poznavanje socialnega dela z družino, pedagoško znanje ter predvsem na izkušnje in medsebojno sodelovanje (Dremelj idr., 2019).

Pri delu z otroki, socialnimi starši, biološkimi starši in družinami se socialne delavke opirajo na znanje treh temeljnih konceptov: teorija navezanosti, preživete izgube in otrokova odpornost ter travma (Zaviršek, 2012). Posvojitve je naloga, ki zahteva veliko odgovornosti in razumevanja otrokovih potreb s strani vseh udeleženi. Pomembno je, da v tem procesu postavimo otroka v ospredje, ob tem pa tudi zavedanje, da je otrok, ki je bil posvojen, dobil novo družino, hkrati pa eno družino izgubil (Bizant, 2014).

Družina je prva socialna mreža, ki otroku zagotavlja učenje in razvoj. Otrok potrebuje v družini dovolj dobrih izkušenj in odrasle, ki mu te izkušnje nudijo, da razvije temeljni občutek lastne vrednosti. Poleg tega ima otrok pravico do resničnosti. To pomeni, da se ga vidi in sliši, da lahko misli, kar misli, in da lahko čuti, kar čuti. V okviru družine otrok razvija še sposobnost za ljubezen, konflikt in pogajanje (Čaćinovič Vogrinčič & Mešl, 2019).

Ena izmed zahtevnih nalog socialnih delavk je ustvariti prostor za otrokov glas (Čaćinovič Vogrinčič & Mešl, 2019). Otrok, ki je posvojen, je preživel številne izgube. Vpliv teh izgub na

otroka je odvisen od otrokove notranje odpornosti in zunanjih dejavnikov. Odpornost je zmožnost za uspešno prilagajanje in pozitivno ravnanje navkljub tveganjem, stresu in travmam (Čačinovič Vogrinčič & Mešl, 2019). Kako se bo otrok soočil z izgubami, je odvisno od otrokovega temperamenta in sposobnosti, od staršev, ki so ga posvojili, in od zunanjega okolja ter pomembnih oseb v njem (Zaviršek, 2012). Značilnosti odpornega otroka so socialna kompetentnost, veščine za reševanje problemov, avtonomija, občutek smisla in usmerjenost v prihodnost (Čačinovič Vogrinčič & Mešl, 2019).

Teorija navezanosti v socialnem delu z družino pomembno pripomore k razumevanju otroka in odnosov (Čačinovič Vogrinčič & Mešl, 2019). Pri posvojitvah je pomembno razumevanje teorije navezanosti, saj je pri posvojenih otrocih tveganje za razvoj nevarne oblike navezanosti višje kot pri neposvojenih (Zaviršek, 2012; Podbevšek Kalinšek, 2019). Ovira za razvoj varnega stila navezanost je lahko zgodnja travma, ki je posledica različnih faktorjev, kot so različne oblike zlorab, zanemarjanje, revščina, ločitev od ljubljenih oseb, prisotnost pri nasilju, odvisnosti in duševne bolezni staršev, pa tudi naravne katastrofe (Schofield in Beek, 2018; Zaviršek, 2012; Romero, 2016). Navezanost je čustvena vez med otrok in skrbnikom, v kateri ima otrok skrbnika vedno na voljo, ko ga potrebuje. Način navezanosti otroka ima močan vpliv na to, v kakšnega posameznika se bo ta otrok razvil. Varna navezanost otroka zavaruje pred nevarnostjo in mu omogoči razvoj njegovih sposobnosti. Skozi varno navezanost se otrok nauči izražanja in zadovoljevanja svojih potreb ter s tem oblikuje svojo identiteto (Rozman, 2015). Otrok bi moral v odnosu do starša izkusiti varno navezanost, pa žal ni vedno tako. Tako je navezovanje prvi mehanizem, ki se sproži v našem življenju, in je hkrati prva razvojna naloga otroka (Bouwkamp & Bouwkamp, 2020). Teorijo navezanosti je razvil John Bowlby, ki jo je opredelil kot odnos, ki je posledica trdnega kvalitetnega stika z vsaj eno osebo. Menil je, da bo varno navezanost razvil le otrok, ki je deležen stabilne in predvidljive skrbi, ter da izgube in ločitve lahko negativno vplivajo na razvoj in odnose navezanosti (Ješe, 2024). Posvojeni otroci imajo številne kompleksne posebne potrebe, vendar ne v smislu intelektualnih ovir. Otroci, ki imajo izkušnjo, da jim primarni skrbnik ni bil na voljo, ko so ga potrebovali, razvijejo druge oblike navezanosti. To so tesnobna navezanost z izogibanjem, ambivalentna navezanost in neorganizirana navezanost (Zaviršek, 2012).

Travma je lahko posledica hudega šoka ali stresa in je kompleksen ter vseobsegajoč pojav. Otroci, ki so posvojeni, lahko preživijo travmatične situacije v prenatalnem obdobju, v obdobju takoj po rojstvu, če živijo z biološkimi starši ali če so nameščeni v institucijo, v obdobju, ko so iz bolnišnice nameščeni v rejništvo, v obdobju, ko čakajo na posvojitve, in po posvojitvi. Otrok pri travmi razvije občutljivost na strah in stres (Zaviršek, 2012).

1.4.2. Delo z osebami, ki želijo otroka posvojiti, in delo s kandidati v postopku posvojitve

Osebe, ki razmišljajo o posvojitvi otroka, se lahko obrnejo na center za socialno delo, kjer jih strokovne delavke v okviru storitve prve socialne pomoči seznanijo z namenom posvojitve, postopkom, pogoji, možnostmi in koncepti socialnega dela na področju posvojitve. Po opravljeni uvodni storitvi oseba ali osebe oddajo pisno prijavo, s katero se izrazi želja za posvojitve, ob predložitvi dokumentov, kot so življenjepis, potrdilo o zaposlitvi, potrdilo o osebnem dohodku za zadnje tri mesece, zdravniško potrdilo in upravna taksa (Dremelj idr., 2019).

Strokovna delavka najprej pisno prijavo sprejme, preuči in s tem po uradni dolžnosti preveri, ali posameznik oz. par sploh izpolnjuje pogoje za posvojitve, določene v Družinskem zakoniku. V drugem delu mora strokovna delavka preveriti motive prijavitelja za posvojitve. Ocenjuje tudi primernost dosedanjega življenja prijaviteljev, njihove osebne lastnosti, dejanske motive za posvojitve, preverja razmerja znotraj para, razmerja do drugih članov družine in širšega družbenega okolja, stanovanjske in splošne materialne zmožnosti za življenje, izobrazbo, kulturne poglede in karakterne značilnosti. Na podlagi ugotovitvenega postopka pripravi strokovno mnenje, s katerim se lahko prijavitelju dodeli status kandidata za posvojitve; če se ugotovi, da je primeren, se ga vpiše v centralno zbirko podatkov o kandidatih za posvojitve (Dremelj idr., 2019).

Pri posvojitvi konkretnega otroka center za socialno delo izda mnenje o primernosti kandidatov za posvojitve. Socialna delavka kandidate seznanja z mnenjem in nadaljnjimi postopki, sodišče pa preveri, če so izpolnjeni zakonsko določeni pogoji, nato pa, če ugotovi, da je posvojitve v korist otroka, izda odločbo o posvojitvi. Socialna delavka potem vpiše podatke o posvojitvi v centralno zbirko osebnih podatkov o izvedenih posvojitvah. Ob zaključku posvojitve se socialna delavka s posvojitelji pomeni o tem, ali bodo posvojitve svečano zaključili (Dremelj idr., 2019).

Spremljanje družine po posvojitvi ni zakonsko predpisano, lahko pa socialna delavka sklene dogovor z otrokom in družino o spremljanju in morebitni pomoči med odraščanjem (Dremelj idr., 2019).

Starši, ki otroka posvojijo, morajo biti sposobni ustvariti spoštljivo, ljubeče in komunikacijsko odprto družinsko okolje. Otrok mora dobiti občutek, da ga nekdo varuje. Posvojenega otroka se ne sme kaznovati s samoto in se ga ne sme obtoževati za vedenje, ki je del travmatičnih izkušenj. Starši morajo bolje spoznati sebe in si včasih poiskati podporo

(Zaviršek, 2012). Posvojitelji se lahko na poti do starševstva soočijo s številnimi nepričakovanimi izzivi (Moyer & Godlberg, 2017).

Pri enostranski posvojitvi socialna delavka pisno prijavo preuči in preveri, ali prijavitelj izpolnjuje zakonsko predpisane pogoje. Postopek je pri enostranski posvojitvi enostavnejši, saj ne zahteva, da oseba, ki želi posvojiti otroka, izpolnjuje vse predpisane pogoje. V primeru enostranske posvojitve se oseba ne vpiše na seznam kandidatov za posvojitev, ampak vloži pisno prijavo za posvojitev konkretnega otroka. Med otrokom in posvojiteljem, ki je zakonec ali zunajzakonski partner otrokovega starša, je praviloma že nastala medsebojna povezanost in so že ustvarili družinsko življenje. Nato sodišče vseeno preveri, če je posvojitev v korist otroka in če so izpolnjeni vsi pogoji, pri sprejemanju odločitve pa upošteva mnenje centra za socialno delo (Dremelj idr., 2019).

V okviru enostranske posvojitve se socialne delavke srečujejo z vse več prijavami za enostransko posvojitev v družinah, kjer sta oba starša istega spola. Na kakovost in strokovnost postopka z istospolnimi starši vplivata pomanjkanje zanesljivih in realnih podatkov o življenju v mavričnih družinah in to, da spolna identiteta osebe postane edini odločilni dejavnik (Hicks & McDermott, 1999). Socialno delo na področju dela z istospolnimi družinami se pri nas šele oblikuje. Vključuje ocenjevanje in spremljanje, predvsem pa tudi podporo in svetovanje (Sobočan, 2011). Za socialne delavke, ki so prejele vloge za enostransko posvojitev v istospolnih družinah, je pomembno, da so pri svojem delu občutljive in prilagodijo svoja vprašanja. Hkrati pa je tudi pomembno, da se poglobijo v lastne poglede na istospolno usmerjenost, da premislijo o morebitnih lastnih predsodkih in poskušajo oceniti, kako utegnejo ti vplivati na njihovo strokovno delo (Dremelj idr., 2019). Moyer in Goldberg sta v svoji raziskavi, ki sta jo izvedla v ZDA, ugotavljala, da so istospolni pari izpostavili, da so v postopkih posvojitve pogosto dobili sporočilo, da so manj zaželeni kot posvojitelji in da so poročali o pritisku, da se odločajo za posvojitev otrok, za posvojitev katerih se odloča manj kandidatov (Moyer & Goldberg, 2017).

Po zaključnem postopku posvojitve, pa je ena izmed metod, ki jo pri svojem delu socialne delavke uporabljajo, podpora staršem, katerih se otrok želi srečati z biološkimi starši. V tem procesu socialne delavke sledijo načelu odprte posvojitve in socialnim staršem razložijo pomen srečanja. S tem jih razbremenijo občutkov in skrbi, da ji s to željo, otrok zavrača (Zaviršek, 2012).

Individualna priprava na posvojitve

Ta stopnja priprave praviloma že poteka od podaje pisne prijave (Dremelj idr., 2019).

»Od prvega srečanja naprej je ključno, kakšno izkušnjo bodo kandidati na CSD dobili« (Dremelj idr., 2019). Strokovna delavka stremi k vzpostavitvi spoštljivega, varnega, zaupnega in sodelovalnega odnosa, ki kandidate opolnomoči. Šele ko strokovna delavka ustvari tak odnos, lahko občutljivo nagovori pomembne teme, kot so na primer teme medsebojnega odnosa partnerjev, teorije navezanosti v paru, teme soočanja z neplodnostjo in podobno (Dremelj idr., 2019). »Naslednja občutljiva tema je tudi razmislek para, ali bo otrok dobil pravo mesto med njima, četudi ni njun rodni otrok« (Dremelj idr., 2019). Sodelovalen odnos, kjer so dobri izidi soustvarjeni, omogoča kandidatom tudi to, da vedo, kam se obrniti po pomoč, če ali ko jo bodo potrebovali (Dremelj idr., 2019).

Po uvodnih pogovorih sledijo pogovori z namenom priprave socialnega poročila in mnenja (Dremelj idr., 2019). Elementi socialnega poročila so (po Dremelj idr., 2019):

- življenjepis kandidatov za posvojitve otroka,
- družinsko ozadje,
- izobrazba in izobraževanje kandidatov za posvojitve,
- partnerstvo,
- socialno-ekonomski položaj,
- zdravstveno stanje kandidatov,
- sorodstvena mreža kandidatov, odnosi s sosedi,
- psihološka pripravljenost kandidatov za starševstvo,
- podporni sistem in socialna mreža kandidatov in
- zaključna ocena, priporočilo.

Po pogovorih sledi obisk kandidatov na domu, ki ga opravi socialna delavka in psihologinja. Smiselno je, da se psihologinja na tem obisku dogovori, kdaj bodo opravili razgovor za namene psihološkega poročila in mnenja. Psihološko poročilo je sestavljeno iz ugotovitev psihološkega pogovora, ugotovitev na podlagi izvedenih psiholoških testov in ugotovitev na podlagi izvedenih testov osebnosti. Mnenje pa je osnovano na psihološko relevantnih podatkih iz spisovne dokumentacije, obiska na domu, rezultatov psiholoških testov in opravljenega psihološkega pogovora (Dremelj idr., 2019).

Socialna delavka in psihologinja pripravita strokovno oceno na podlagi socialnega in psihološkega mnenja o primernosti kandidatov za posvojitve. Ključno je, da je družina, ki otroka posvoji, dobro pripravljena (Dremelj idr., 2019).

Skupinske priprave na posvojitve

Skupinske priprave zakonsko niso obvezne in tako niso na voljo vsem kandidatom za posvojitve ter posledično niso enotne. Nekateri centri za socialno delo jih izvajajo sami, nekatere imajo regijske priprave na posvojitve, v nekaterih okoljih pa jih sploh ne izvajajo. Nekateri centri za socialno delo pare usmerijo v zunanje oblike pomoči (Dremelj idr., 2019). Ena izmed teh je Program priprave na posvojitve, ki ga izvaja Društvo Deteljica, ki je že 30 let aktivno na področju posvojitve in rejništva. Srečanja praviloma potekajo dvakrat mesečno, organizirajo pa tudi poletni tabor (Program priprave na posvojitve, b. d.). Pomembno je, da so v skupinske priprave vključeni različni strokovnjaki, pari, ki so otroke že posvojili, pa tudi posvojeni otroci (Dremelj idr., 2019).

Stritar (v Dremelj idr., 2019) je ugotavljala, da kandidati, ki so se udeležili skupinskih priprav poročajo, da so s skupinskimi pripravami izboljšali partnerski odnos, izoblikovali pozitiven odnos do otrokove biološke družine, pridobili napotke, kako biti starš posvojenemu otroku, kako z otrokom spregovoriti o biološki družini, kako se soočati z okolico in kako vzpostaviti in graditi odnos z otrokom. Skupinske priprave na posvojitve so dobrodošla oblika pomoči v postopku posvojitve, za tiste kandidate, ki jim ustreza skupinski način dela. Za nekatere pa takšen način priprav ni sprejemljiv, zato skupinske priprave naj ne bi bile obvezne. Prav tako je ob pripravi skupinskih priprav potrebno upoštevati tudi specifične lastnosti, izkušnje in potrebe kandidatov (Dremelj idr., 2019).

1.4.3. Delo z drugimi udeleženi v postopku posvojitve

V tem delu predstavljam delo socialnih delavk zaposlenih na področju posvojitve z biološkimi starši in otrokom, in sicer v okviru formalnega postopka posvojitve in v okviru socialnega dela. . Ob tem socialna delavka proces spremlja in koordinira ter nudi oporo in pomoč vsem udeleženi. Posebno področje dela socialnih delavk, je tudi delo na področju mednarodnih posvojitve (Dremelj idr.,2019).

Delo z biološkimi starši

V formalnem postopku mora socialna delavka preveriti vse možnosti, da bi otrok in biološki starši ostali skupaj. Prav tako mora nuditi biološkim staršem podporo, saj odločitev za oddajo otroka v posvojitve ni nikoli lahka. Pomembno je, da v pogovore vključi oba starša, če je to možno, ali pa tudi druge sorodnike, če je to potrebno (Dremelj idr., 2019).

Oddaja otroka v posvojitev je izhod v sili. Socialna delavka mora ob tem vedeti, da ženske, ki oddajo otroka v posvojitev, doživljajo izjemno stisko. Ta stiska je ekonomska, socialna in čustvena, pogosto za matere ni drugega izhoda in s posvojitvijo želijo otroku omogočiti boljše življenje, kot so ga imele same (Zaviršek, 2012). Ob tem morajo socialne delavke voditi pogovor na spoštljiv in razumevajoč način (Dremelj idr., 2019) in jim nuditi nevsiljivo oporo (Zaviršek, 2012). Hkrati morajo ženskam nuditi anonimnost in zbrati čim več podatkov za morebitno odprto posvojitev (Zaviršek, 2012).

Socialna delavka skupaj z biološkimi starši razišče oblike pomoči in vire moči, ki so jim lahko v pomoč pri reševanju njihove stiske. Delo poteka v smeri iskanja možnosti, ki so za udeležene sprejemljive, bodisi da otroka obdržijo ali da ga oddajo v posvojitev (Dremelj idr., 2019).

V okviru metod socialnega dela socialna delavka biološkimi staršem nudi tudi psihosocialno podporo v primeru, ko se otrok želi srečati z njimi. Starše spodbuja, da se opogumijo za srečanje z otrokom, tako da jim nudi podporo pri predelovanju strahov. Razkritje se jim predstavi kot proces (Zaviršek, 2012).

Delo z otrokom

Naloga socialne delavke v formalnem postopku je, da otroka seznanijo s posvojitvijo, če je dovolj star. Pri tem mu ponudi prostor, da izrazi svoje poglede, pričakovanja in strahove, ter mu omogoči, da soustvari rešitev. Prav tako je pomembno, da se upošteva otrokovo željo po ohranjanju stika s preteklostjo. Način priprave otroka na posvojitev je odvisen od razvojnega obdobja, v katerem je otrok, in od posvojitvene situacije (Dremelj idr., 2019).

V primeru prehajanja otroka iz rejniške družine v novo posvojiteljsko družino je pomembno, da procesu namenimo dovolj časa, da se otrok in posvojitelji postopno spoznavajo, da v proces vključimo tudi druge strokovnjake (psihologe in klinične psihologe) ter da se vezi med otrokom in rejniki ne prekinejo hitro in trajno, če je otroku to pomembno (Dremelj idr., 2019).

Znano je, da so otroci, posvojeni iz raznih domov in sirotišnic, izpostavljeni večjemu tveganju za težave v duševnem zdravju (DeJong, Hodges, Malik, 2016). Otroci se zaradi travmatičnih dogodkov pred posvojitvijo pogosto soočajo s kompleksnimi čustvenimi, socialnimi in intelektualnimi primanjkljaji (Dremelj idr., 2019). »Strokovna delavka mora znati slišati otrokov glas, torej otroku omogočiti, da izrazi svoje poglede, pričakovanja in bojzani v zvezi z načrtovano posvojitvijo, ga vzeti resno ter mu razložiti, kaj se bo s tem, kar v pogovoru podeli, zgodilo« (Dremelj idr. 2019).

Ena izmed metod socialnega dela je tudi podpora otroku, ki želi srečati biološkega starša. Otroku se prav tako razkritje predstavi kot proces in se mu nudi podporo, medtem ko čaka, da se biološki starši odločijo za prvo srečanje (Zaviršek, 2012).

Delo na področju mednarodnih posvojitvev

Postopek s strani slovenskih organov je enak ne glede na to, ali kandidati želijo otroka posvojiti v Sloveniji ali v tujini. Poleg tega pa je naloga socialne delavke na področju mednarodnih posvojitvev še, da kandidatom pojasni kompleksnost mednarodnih posvojitvev in jih spodbudi, da v kolikor država, iz katere želijo posvojiti otroka, ni podpisnica Haaške konvencije oziroma s Slovenijo nimajo sklenjenega sporazuma, poiščejo zanesljivega posrednika, ki jih bo skozi ta postopek vodil v tujini (Dremelj idr., 2019).

Sobočan (2011a) izpostavlja, da pri mednarodnih posvojitvah v ospredje prihajajo različna pričakovanja o enakosti in pripadnosti, denimo okolje, ki se zaveda otrokove drugačnosti, posledično dvomi v trdnost vezi. Starši se morajo tako boriti proti pravilom krvnega sorodstva (Sobočan, 2011a).

V nekaterih primerih mora socialna delavka, ki dela na področju posvojitvev, dati zavezo za spremljanje otrok v posvojiteljski družini in o tem poročati matični državi (Dremelj idr., 2019).

1.4.4. Socialno delo v okviru Družinskega zakonika

Z novim Družinskim zakonikom se je razmejila strokovna svetovalna in podporna vloga centrov za socialno delo in vloga odločanja, ki je sedaj v pristojnosti sodišč. Naloga centrov za socialno delo je sedaj priprava strokovnih mnenj, izvajanje ukrepov in nadzor nad ukrepi ter izdelava pomoči družini. Prav tako je sedaj naloga centrov za socialno delo, da sodišče obveščajo o izvajanju ukrepov. Centri za socialno delo se lahko tako posvetijo svoji primarni socialnovarstveni vlogi in se v postopkih osredotočijo predvsem na otrokovo korist (Erjavec, 2020).

Dolgo časa je strokovna javnost opozarjala, da prejšnja ureditev po Zakonu o zakonski zvezi in družinskih razmerjih ni bila najprimernejša, saj so centri za socialno delo nastopali v več pogosto kontradiktornih vlogah (Marolt, 2018). O poklicnem dvojnem mandatu Staub pravi, da je sestavljen iz pomoči in nadzora ter je glavna značilnost funkcije zagotavljanja storitev socialnih delavk. Socialne delavke pa pri svojem strokovnem delu vključujejo še tretji mandat, ki je sestavljen iz znanstvene utemeljitve in kodeksa etike (Staub, 2011).

Z Družinskim zakonikom je postalo izjemno pomembno sodelovanje med okrožnimi sodišči in centri za socialno delo. Pomembna je komunikacija in sodelovanje med tema dvema institucijama (Erjavec, 2020). Ker pa se pred začetkom uporabe Družinskega zakonika ni naredilo nič v tej smeri, Dremelj idr. (2019) predlagajo, da se oblikujejo regijske skupine za izobraževanje z namenom, da bi sodniki in socialni delavci, ki bodo delali skupaj, dobili tudi priložnost za dogovarjanje, kako bodo sodelovali in kako se bodo lotili tega skupnega dela.

2. OPREDELITEV PROBLEMA

Posvojitve je ena izmed oblik socialnega starševstva, ki je formalno namenjena otrokovi koristi in je pomemben socialnovarstveni ukrep države za otroke, katerim je zaradi različnih razlogov onemogočeno odraščanje v biološki družini (Klun, 2009; Dremelj idr., 2019). Glavni cilj posvojitve je zagotavljanje otrokove koristi (Bevc, 2014). Posvojitve so kompleksen družbeni pojav, saj so povezane z družbenimi normami, moralo in osebnimi prepričanji o starševstvu, z etičnimi dilemami o pravicah otrok, bioloških in socialnih staršev in z interesi različnih politik v zvezi z otroki (Zaviršek, 2012).

V Sloveniji se izvajajo enostranske in popolne posvojitve. O enostranski posvojitvi govorimo, kadar eden izmed zakoncev posvoji otroka drugega zakonca (Klun, 2009). Popolna posvojitve pa je posvojitve, s katero otrok pridobi vse pravice, ki jih ima biološki otrok, in je v celoti vključen v sorodstveno mrežo posvojiteljev (Zaviršek, 2012). Znotraj modela popolne posvojitve sta se izoblikovala dva koncepta, in sicer koncept zaprte posvojitve, kjer otrok ob polnoletnosti nima pravice, da bi pridobil podatke o bioloških starših in obratno, ter koncept odprte posvojitve, kjer otrok in biološki starši imajo to pravico (Klun, 2009; Zaviršek, 2012).

Delo strokovnih delavk na centrih za socialno delo v postopkih posvojitve zajema delo z osebami, ki želijo posvojiti otroka, in delo z drugimi udeleženi v postopku posvojitve, kot so otrok, biološki starši ali rejniška družina (Dremelj idr., 2019).

V magistrski nalogi sem raziskala, kako se je strokovna delavka, ki dela na področju posvojitve, soočila s spremembo zakonodaje in s katerimi ovirami in dilemami se je srečala pri delu. Študija primera obravnava eno prvih posvojitve, ki je bila od začetka do konca vodena po novem Družinskem zakoniku. Zanimalo me je tudi, kaj je socialna delavka pogrešala ob spremembi zakonodaje in kaj bi potrebovala, da bi bolj samozavestno postopala v postopku posvojitve.

Leta 2019 je torej v veljavo stopil nov Družinski zakonik, ki je na področju posvojitve prinesel kar nekaj sprememb. Ena glavnih je ta, da se je pristojnost o odločanju v postopku posvojitve s centrov za socialno delo preselila na sodišča. Sprememba zakonodaje pa je strokovne delavke na centrih postavila pred novo prakso, zato me je zanimalo tudi, kakšno je sodelovanje s sodišči na področju posvojitve. V teoretičnem delu sem najprej predstavila ključne koncepte, trende in znanja na področju posvojitve. Poleg novega Družinskega zakonika sem se dotaknila tudi preteklih zakonodaj s tega področja, da bi prikazala, kako se je zakonodaja

razvijala. V Sloveniji so vedno pogostejše mednarodne posvojitve, zato sem predstavila tudi zakonodajo, ki ureja omenjeno področje.

Sama sem v času, ko je potekal postopek posvojitve, ki je del pričujoče študije primera, opravljala obvezno študijsko prakso na centru za socialno delo. Tako sem bila priča oviram in dilemam, s katerimi se je soočala strokovna delavka. Sama oziroma ob minimalni podpori sodelavke je pisala začetek nove prakse na tem področju. Bila je prva v regiji, kjer je zaposlena, če ne tudi v Sloveniji, ki je izpeljala postopek posvojitve, od začetka do zaključka, v okviru novega Družinskega zakonika. . Delo na področju posvojitve poleg veljavne zakonodaje ureja še Katalog javnih pooblastil, nalog in storitev, ki jih po zakonu izvajajo centri za socialno delo. Leta 2019 so bile izdane smernice za delo strokovnih delavk na področju posvojitve (Dremelj, 2019). S svojo nalogo želim predstaviti spremembe v zakonodaji in izkušnjo postopka posvojitve izvedene po Družinskem zakoniku, da bi ta postopek približala vsem strokovnim delavkam, ki delajo na področju posvojitve. Poleg tega, da želim predstaviti strokovno socialno delo v okviru novega Družinskega zakonika, je namen raziskave izpostaviti tudi morebitne pomanjkljivosti nove zakonodaje in raziskati, kje je še prostor za spremembe in izboljšave.

2.1. Raziskovalna vprašanja

Zastavila sem si naslednja raziskovalna vprašanja:

- Kako je sprememba zakonodaje vplivala na delo strokovnih delavk v postopkih posvojitve?
- Kakšnih priprav so bile deležne strokovne delavke zaposlene na področju posvojitve?
- S katerimi ovirami ali dilemami so se strokovne delavke srečale ob pričetku uporabe novega Družinskega zakonika na področju posvojitve?
- Katere prednosti in slabosti spremembe zakonodaje na področju posvojitve izpostavljajo strokovne delavke?
- Kakšno je sodelovanje med sodišči in centri za socialno delo ter njihovimi strokovnimi delavci?

3. METODOLOGIJA

3.1. Vrsta raziskave

Raziskave v socialnem delu se izvajajo z dvema namenoma, in sicer (po Mesec, 2009):

- da bi z njimi prišli do izkustvenih podatkov, ki so neposredno uporabni v okviru določenega praktičnega pristopa, in
- da bi prišli do spoznanj, ki so pomembna za oblikovanje teorije socialnega dela in socialnega varstva ter tako posredno uporabna v konkretni praksi.

Predstavljena raziskava je kvalitativna, kjer je osnovno izkustveno gradivo zbrano v raziskovalnem procesu (besedni opisi ali pripovedi), nato pa je na besedni način obdelano in analizirano (Mesec, 2007). Kvalitativno raziskovanje je dinamičen in neurejen proces. Združuje probleme, teorijo in metode, raziskovalne strategije in tehnike ter zbiranje in analizo podatkov. S to obliko pa raziskovalec pridobi celosten vpogled v kontekst, ki ga preučuje (Koreš, Smrdu, 2015). To je tudi razlog, da sem se odločila za tako obliko raziskovanja.

Ta raziskava je eksplorativna ali poizvedovalna, saj predstavlja nekakšen uvod v spoznavanje nekega področja oz. problematike. V eksplorativnih raziskavah se seznanimo z nekaterimi osnovnimi značilnostmi novega pojava (Mesec, 2007). Predstavljena poizvedovalna raziskava je študija primera (Mesec, 2009), ker vključuje podrobno in poglobljeno raziskovanje primera, kot tudi z njim povezanega konteksta (Kordeš, Smrdu, 2015). »Gradi na predpostavki, da preučevanje enega samega primera privede do odkritja obrazcev ravnanja, ki jih lahko povežemo samo v sebi skladno strategijo ravnanja.« (Kordeš, Smrdu, 2015). Ločimo različne vrste študij primerov; ta raziskava je instrumentalna študija primera, saj sem z njo želela dobiti vpogled v problem (Kordeš, Smrdu, 2015). Prav tako gre za študijo primera posameznega procesa in postopka pomoči ter za singularno študijo primera, ker sem preučila en primer (Mesec, 2009). Gre za izkustveno oziroma empirično raziskavo, ker sem z metodo spraševanja zbrala novo, neposredno izkustveno gradivo (Mesec, 2009).

3.2. Metoda zbiranja podatkov in merski instrument

Metoda zbiranja podatkov, ki sem jo uporabila, je bila spraševanje (Mesec, 2007). Podatke sem zbirala z raziskovalnim intervjujem, ker je ravno ta lahko bogat vir podatkov in omogoča poglobljeno preučevanje pojava (Lamut. Macur, 2012).

Uporabila sem delno strukturiran intervju, pri katerem so bila vprašanja odprtega tipa (Kordeš, Smrdu, 2015). Predhodno sem imela določene smernice za intervju oziroma vprašanja, ki sem jih razdelila na tri področja, in sicer na delovne izkušnje, zamenjava zakonodaje, izkušnja zamenjave zakonodaje v praksi in ocena nove zakonodaje. Kordeš, Smrdu (2015) menita, da s to obliko pridobivanja kvalitativnih podatkov lahko dobro preučimo novo področje raziskovanja.

Intervju je bil individualen, saj sem vprašanja zastavljala eni osebi (Lamut, Macur, 2012). S socialno delavko sva se dogovorili, da bova zaradi lažje organizacije dela intervju izvedli preko aplikacije Zoom. Intervju sem izpeljala v marcu 2024. Z dovoljenjem sodelujoče sem intervju zvočno posnela. Gre za narativni intervju, ker je bil moj namen dobiti udeleženkini podroben pogled na pomemben dogodek in vpogled v to, kako ga je sama doživela (Kordeš, Smrdu, 2015).

3.3. Populacija in vzorčenje

Populacijo sestavljajo strokovne delavke, ki so bile v obdobju začetka uporabe nove zakonodaje (Družinskega zakonika) leta 2019 zaposlene na centrih za socialno delo na področju posvojitve in so v tistem obdobju izvedle postopek posvojitve, od začetka do konca, v skladu z novim Družinskim zakonikom.

Vzorec v raziskavi je neslučajnostni, ker enota raziskovanja ni bila izbrana naključno (Lamut, Macur, 2012). Ob izboru prav tako nisem sledila načelu, da mora vsaka enota populacije imeti enake možnosti, da pride v vzorec (Mesec, 2007). Vzorec je priložnostni, saj gre za izkušnjo ene socialne delavke, ki je bila v omenjenem časovnem okviru zaposlena na področju posvojitve na enem izmed centrov za socialno delo, in je v tistem obdobju izpeljala postopek posvojitve, od začetka do konca, v skladu z Družinskim zakonikom. Stik s socialno delavko sem vzpostavila, ko je bila pri opravljanju obvezne študijske prakse prisotna tudi moja mentorica, nato sem socialno delavko ponovno kontaktirala, ali bi bila pripravljena sodelovati v raziskavi in podeliti svojo izkušnjo. Zaradi varovanja podatkov ne bom podrobno predstavila zajetega vzorca. Tako ne bo razkrita enota centra za socialno delo, kjer je strokovna delavka zaposlena, njeno ime ali drugi razkrivajoči podatki. Prav tako ostajajo prikriti podatki udeleženi v konkretnem procesu posvojitve, na katerem temelji izkušnja.

3.4. Analiza podatkov

Dobljene podatke sem analizirala na kvalitativen način. Namen analize kvalitativnih podatkov je, da nas pripelje do teoretičnih formulacij (Mesec, 2007). Zvočni posnetek intervjuja sem podrobno poslušala in dobesedno zapisala. Vsak postopek kvalitativne analize ima šest korakov, katerim sem sledila tudi jaz. Ti koraki so: urejanje gradiva, določitev enot kodiranja, odprto kodiranje, izbor in definiranje relevantnih pojmov in kategorij, odnosno kodiranje in oblikovanje teoretične formulacije. Tako sem označila enote kodiranja, zaporedno številko in intervju poimenovala s črko A (Mesec, 2007).

Nato je sledilo odprto kodiranje, ker sem izdelala razpredelnico, kamor sem vpisala izjave. Izjavam sem pripisala pojme, kategorije, nadkategorije in teme. V koraku odprtega kodiranja z razvrščanjem posameznim podatkov pripišemo pojme. Podatke organiziramo tako, da posameznim delom besedila pripišemo pojem in besedila, ki smo jim pripisali isti pojem, zberemo.

Z osnim kodiranjem sem izpostavila kategorije in nad njimi teme. »Osno kodiranje je vzpostavljanje odnosov znotraj določene kategorije, med kategorijo in njenimi podkategorijami« (Mesec, 2007). S tem vzpostavimo hierarhijo med kategorijami in podkategorijami (Mesec, 2007).

ŠTEVILKA IZJAVE	IZJAVA	POJEM	KATEGORIJA	TEMA
A1	Šest let se mi zdi.	Večletne izkušnje	Čas zaposlitve na področju posvojitve	Delovne izkušnje
A2	...prišla sem 15.2.2018 tako, da ja, februarja bo šest let	Večletne izkušnje	Čas zaposlitve na področju posvojitve	Delovne izkušnje
A3	...2018 sta bili dve enostranski posvojitvi,...	Enostranske posvojitve	Izvedene posvojitve	Delovne izkušnje
A4	...2019 tri enostranske.	Enostranske posvojitve	Izvedene posvojitve	Delovne izkušnje
A5	Leta 2020 je bila ena dvostranska posvojitvev.	Dvostranska posvojitvev	Izvedene posvojitve	Delovne izkušnje

Slika 3.1: Primer osnega kodiranja

V zadnjem koraku, ki je predstavljal odnosno kodiranje, sem primerjala izjave iz različnih tem, ki sem jih pri prejšnjem koraku izpostavila, ter poskušala ugotoviti povezave med njimi (Lamut, Macur, 2012).

Delovne izkušnje:

Čas zaposlitve na področju posvojitve:

- Večletne izkušnje (A1, A2)

Izvedene posvojitve:

- Enostranske posvojitve (A3, A4)
- Dvostranska posvojitve (A5, A8)
- Ni bilo izvedenih posvojitvev (A6)
- Odsotnost strokovne delavke (A7)
- Izvedene posvojitve v skladu z ZZZDR (A9)
- Izvedene posvojitve v skladu z DZ (A10)
- Izvedba prve posvojitve v skladu z DZ na pristojnem sodišču (A36)

Izkušnje iz drugih področij dela:

- Veliko izkušenj iz rejništva (A81)

Slika 3.2: Primer odnosnega kodiranja

3.5. Časovno terminski načrt

V tem delu predstavljam časovni potek raziskave.

- Predhodna faza je zajemala predstavitev teme in ideje mentorici konec meseca avgusta leta 2021. Nadaljevala sem s pregledom osnovne literature od novembra leta 2021 do aprila 2022.
- V fazi načrtovanja sem bolj poglobljeno pregledala več literature, dokončno oblikovala raziskovalna vprašanja in izdelala vprašalnik. Ta faza se je odvijala od junija 2022 do decembra 2023.
- Faza izvedbe se je odvijala marca 2024, ko sem izvedla intervju in obdelovala podatke.
- Faza izdelovanja poročila je potekala v maju in juniju leta 2024.

4. REZULTATI

V tem delu magistrske naloge predstavljam rezultate raziskave. Ob analizi podatkov sem oblikovala posamezne teme, v katere sem razdelila rezultate.

Raziskala sem izkušnjo socialne delavke, ki je kot ena izmed prvih izpeljala postopek posvojitve, od začetka do zaključka v skladu z Družinskim zakonikom, ki je pričel veljati leta 2019. Raziskovani primer pa je prvi primer posvojitve, ki je bil izpeljan od začetka do konca po predpisih Družinskega zakonika na pristojnem sodišču. Sama sem v času, ko se je postopek posvojitve že pričel, začela opravljati obvezno študijsko prakso na centru za socialno delo, kjer je zaposlena sodelujoča socialna delavka, ravno na področju rejništva in posvojitvev. Socialna delavka je bila moja mentorica na praksi. Že takrat sem imela delni vpogled v njeno doživljanje procesa in opravljeno delo. Prav tako sem zaznala, da jo ta primer pogosto spravlja v stisko, ravno zaradi vključenosti sodišča in negotovosti, ki jo je sprememba zakonodaje prinesla. Pogosto je izražala skrb za vse udeležene v postopku (biološke starše, posvojitelje in otroka). Prav tako je izražala nerazumevanje nekaterih ravnanj in zahtev sodišča. Žal se je opravljanje moje prakse moralo zaključiti zaradi epidemije covid-19 in tako nisem mogla prisostvovati pri obisku družine na domu, kot je bilo načrtovano. Prav tako nisem mogla biti prisotna vse do izdaje odločbe, da bi imela vpogled v situacijo in doživljanje udeleženih vse do konca postopka.

4.1. Delovne izkušnje

Socialna delavka ima večletne izkušnje na področju posvojitvev. V tem času je izpeljala več posvojitvev, tako enostranskih kot dvostranskih. Nekaj časa je bila tudi odsotna z delovnega mesta. V skladu s prejšnjo zakonodajo, tj. Zakonom o zakonski zvezi in družinskih razmerjih, je izpeljala pet posvojitvev (*/Tako da skupaj je pet posvojitvev po stari zakonodaji/(A9)*), v skladu z Družinskim zakonikom pa je izpeljala dve posvojitvi (*/tri po novem Družinskem zakoniku, od tega je eno od teh treh izvedla delavka, ki me je nadomeščala./(A10)*). Raziskovan primer je bila prva izvedena posvojitev na pristojnem sodišču, ki je bila od začetka postopka pa do izdaje odločbe, regulirana s strani predpisov Družinskega zakonika.

Prav tako ima sodelujoča veliko izkušenj še z drugega področja dela, to je rejništvo.

4.2. Priprave na zamenjavo zakonodaje

Socialna delavka je poročala, da organiziranih priprav na zamenjavo zakonodaje ni bilo. Priprave so temeljile predvsem na lastni pripravi socialne delavke na zamenjavo zakonodaje. Socialna delavka se je pripravljala z branjem zakona. Prav tako so se angažirali znotraj posameznih centrov in se skupaj pripravljali v kolektivu (*/potem smo znotraj centra predebatirali, razreševali dileme in dvome/(A20)*). Pripravljali so se na aktivih strokovnih delavk in tako, da so socialne delavke med seboj delile izkušnje.

Le peščica socialnih delavk je imela možnost sodelovati pri implementaciji zakona (*/To možnost je imelo samo nekaj strokovnih delavk, le peščica. Mi smo imeli srečo, da je bila ena izmed njih zaposlena na našem centru/(A18)*), te so podale izkušnje iz prakse. Kar pomeni, da so socialne delavke pri oblikovanju Družinskega zakonika imele zelo malo možnosti za podajanje predlogov, ki bi temeljili na podlagi dotakratnih izkušenj iz prakse. Hkrati pa socialna delavka sodelovanje pri implementaciji zakona ocenjevala, kot privilegij in vir za boljšo pripravljenost na spremembe ob pričetku uporabe Družinskega zakonika. Večinoma so pri implementaciji Družinskega zakonika sodelovali sodniki.

4.3. Ocena nove zakonodaje

Socialna delavka je pri oceni nove zakonodaje izpostavila naslednje prednosti:

- sprememba pristojnosti odločanja (*/To, da se je pristojnost odločanja preselila na sodišča/(A26)*),
- razbremenitev centrov za socialno delo (*/Kar vidim kot pozitivno, da ni vse od centra odvisno/(A27)*),
- krajši zakonski rok (*/Pa to, da naj bi se postopek skrajšal/(A28)*) in
- pravica socialnih delavk do zastopnika (*/Sej imamo pravico do zastopnika(A74)*).

Hkrati pa je poudarila, da prepozna le malo drugih prednosti novega Družinskega zakonika v primerjavi s prej veljavno zakonodajo (*/Drugih prednosti pa žal ne vidim, .../(A69)*).

Pri pomanjkljivostih nove zakonodaje je izpostavila predvsem to, da ni bilo organiziranih priprav na zamenjavo zakonodaje oziroma da so bile priprave odvisne od organizacije kolektivov znotraj posameznih centrov. Prav tako je kot pomanjkljivost predstavila to, da se morajo socialne delavke zagovarjati na sodišču (*/Pa to, da se moramo strokovni delavci zagovarjati na sodišču/(A73)*).

4.4. Izkušnje v praksi

Sodelujoča socialna delavka je podelila svojo skrb, da se v praksi še vedno pojavljajo nekatere težave. Postopki so še vedno dolgotrajni in pojavljajo se težave pri izpeljavi postopka. Prav tako primanjkuje pravnikov zaposlenih na centrih za socialno delo, ki bi zastopali socialne delavke na obravnavah na sodišču. Pogoste so menjave sodnikov. Socialne delavke so deležne arogantnosti sodnikov in do izraza prihaja nepoznavanje stroke socialnega dela (*/Mi vsebinsko zadevo poznamo, .../(A112), /...oni pa od nas pričakujejo, da bomo poznali ne vem katere pravne izraze./ (A113)*).

Kot dobre izkušnje v praksi je izpostavila, da so postopki izpeljanih posvojitev iz rejništva krajši. Ob možnosti zastopnika socialne delavke poročajo samo o vsebinskem delu, medtem ko zastopnik poroča o postopkovnih okvirjih. Počasi pa se tudi odpravljajo težave v praksi (*/Tako, da zdej se na splošno stvari malo izboljšujejo.../(A98)*).

Socialne delavke so ob zamenjavi zakonodaje na področju posvojitev bile prepuščene same sebi, svoji lastni angažiranosti in iznajdljivosti. Edino podporo je sodelujoča zaposlena imela s strani drugih socialnih delavk (*/Največjo podporo sem imela s strani strokovne delavke, ki je sodelovala pri implementaciji zakona./ (A47), / Če ne bi bilo nje, ne vem, če bi zmogla./ (A48), / Pomagala mi je pri pripravi vsakega predloga in vsega za sodišče./ (A49)*).

4.5. Osebno doživljanje zamenjave zakonodaje

Sodelujoča je doživela spremembo zakonodaje kot dodatno obremenitev za socialne delavke, saj se je soočala z občutkom nepripravljenosti, stresom (*/Ja, en velik stres./ (A38)*), s privajanjem na novosti (*/Komaj sem se navadila delati na tem področju in je bilo vse na novo./ (A39)*) in stisko (*/In to je v bistvu ful stiska pri strokovnih delavcih/ (A114)*).

4.6. Sodelovanje s sodišči

Socialna delavka je delila izkušnje dobrega in slabega sodelovanja s sodišči. Kot primer dobrega sodelovanja je izpostavila, da se je v raziskovanem primeru izboljšalo sodelovanje z menjavo sodnice (*/Ko je nastopila druga sodnica, potem pa je bila popolnoma druga zgodba./ (A62)*). Prav tako je kot primer dobrega sodelovanja s sodišči navedla trud za izboljšanje prakse.

Kot primere slabega sodelovanja s sodišči pa je poudarila negativno izkušnjo s sodiščem v konkretnem primeru, pritisk s strani sodnikov, nezaupanje v delo socialnih delavk (*/... in kljub temu, da smo na centru pridobili tri izjave, da res želita oddati otroka v posvojitev, ni verjela in ju je še vabila na obravnavo./*(A58)), neupoštevanje želje bioloških staršev (*/Nikakor ni sprejela, da biološka starša ne želita bit udeležena v postopku .../*(A57)), očitanje posvojiteljem ter striktno držanje predpisov, kjer je udeleženi v postopku kot oseba spregledan.

Še vedno se sooča z ovirami pri sodelovanju s sodišči. Izpostavila je naslednje:

- premalo sodelovanja s sodišči (*/Predvsem premalo sodelovanja s sodiščem./*(A40)),
- nepredvidljivost obravnav na sodišču (*Šele, ko si prišel na sodišče, si videl, kaj te čaka./*(A41)),
- nedostopnost sodnikov (*/Sodniki so večinoma popolnoma nedostopni za nas./*(A42)),
- dvom v strokovnost socialnih delavk (*/Pogosto, še danes, ne zaupajo v našo strokovnost./*(A43)) in
- redko pridobivanje mnenj socialnih delavk pred obravnavo (*/Včasih nas pokliče kakšen sodni uslužbenec pa pridobi naše mnenje, pa še to ne vedno./*(A45)).

4.7. Doživljanje drugih udeleženi v postopku

Socialna delavka meni, da je zamenjava zakonodaje vplivala na odnos in doživljanje uporabnikov, torej ostalih udeleženi v postopku. Poudarila je negativni vpliv na vzpostavljen odnos, da je to bila dodatna stresna situacija, ki je imela za posledico negotovost vseh udeleženi in slabo izkušnjo uporabnikov (*/Plus tega, da so to sodno pošto pošiljali in bi lahko kdo od njunih domačih to videl, da sta ona dva to prikrižala pred svojo družino./*(A91)).

4.8. Predlogi za izboljšanje prakse ob zamenjavi zakonodaje

Sodelujoča je oblikovala naslednje predloge za izboljšanje prakse ob zamenjavi zakonodaje:

- organizacija priprav na zamenjavo zakonodaje,
- vključenost vseh socialnih delavk zaposlenih na področju posvojitve in sodelovanje na delovnih posvetih, opozarjanje na težave (*/Jaz mislim, da mi na to opozarjamo pač na aktivih, na centrih, potem na ministrstvu, da gre to naprej do predstojnikov sodišč in da upamo, da bomo prišli do tega, da bo boljše za vse.../*(A105)),

- izboljšanje sodelovanja med centri za socialno delo in sodišči in sicer, da se ustvari prostor, kjer bi se lahko socialne, delavke in sodniki skupaj pogovorili o težavah, ki se pojavljajo (*/... da se strokovni delavci in sodniki skupi usedemo in se začnemo pogovarjati o težavah./*(A119)) in
- realna pričakovanja, saj je potreben čas, da zadeve začnejo teči.

5. RAZPRAVA

V nadaljevanju bom predstavila ugotovitve raziskave glede na raziskovalna vprašanja, ki sem jih določila na začetku raziskave. Ugotovitve sem povezala s teoretičnimi izhodišči, ki sem jih predstavila v prvem delu magistrske naloge.

- **Kako je sprememba zakonodaje vplivala na delo strokovnih delavk v postopkih posvojitve?**

S pričetkom uporabe Družinskega zakonika je postopek posvojitve sestavljen iz dveh delov, in sicer iz postopka za ugotavljanje pogojev posvojitve, ki se odvija na centru za socialno delo, in postopka odločanja o posvojitvi, ki sedaj poteka pred sodiščem. Postopek na centru za socialno delo se začne s pisno prijavo oziroma pisno izraženo željo kandidatov na centru za socialno delo. Z namenom priprave strokovnega mnenja o prijavitelju center za socialno delo preveri, če so izpolnjeni vsi pogoji za posvojitvev. Prav tako preveri motive za posvojitvev in druge pomembne okoliščine (DZ, 2017; Novak, 2020). Naloga centrov za socialno delo je tako priprava strokovnih mnenj, izvajanje ukrepov, nadzor nad ukrepi, izdelava pomoči družini in tudi obveščanje sodišča o izvajanju ukrepov (Erjavec, 2020).

Strokovna delavka je izpostavila, da je zamenjava zakonodaje prinesla dodatno obremenitev za socialne delavke. Na tej poti se je soočala z občutkom nepripravljenosti ter doživljala velik stres in stisko. Prav tako se je morala na novo spoznati z novostmi na področju zakonodaje.

Enako se je v tej študiji primera pokazalo, da je sprememba zakonodaje negativno vplivala na odnos in doživljanje uporabnikov, saj so v raziskanem primeru imeli uporabniki slabo izkušnjo, situacija je bila stresna za vse udeležene in soočali so se z negotovostjo.

- **Kakšnih priprav so bile deležne strokovne delavke zaposlene na področju posvojitvev?**

Stroka opozarja, da so nujna redna in organizirana izobraževanja na področju posvojitvev. Pogosto se namreč dogaja, da do socialnih delavk niti ne pridejo ključne informacije, pomembne za delo na tem področju (Dremelj idr., 2019).

Raziskava je pokazala, da ni bilo organiziranih nobenih priprav pred zamenjavo zakonodaje na tem področju. Prav tako je imela le peščica socialnih delavk možnost sodelovati pri implementaciji zakona, tako da so podale izkušnje iz prakse. Večinoma pa so pri implementaciji Družinskega zakonika sodelovali sodniki.

Priprave na spremembo zakonodaje so temeljile večinoma na lastni angažiranosti in organizaciji znotraj posameznih kolektivov in aktivov. V študiji primera se je pokazalo, da se je socialna delavka pripravljala predvsem sama ali z sodelavkami. Priprave niso bile sistemsko organizirane in omogočene, ne s strani zakonodajalca in ne strani delodajalca. Ker je zakonodajalec sprejetjem Družinskega zakonika na novo določil tudi naloge centrov za socialno delo v postopku posvojitvev in s tem socialnim delavkam zaposlenim na tem področju, je tudi naloga zakonodajalca, da strokovne delavke na te naloge in spremembe pripravi.

- **S katerimi ovirami ali dilemami so se strokovne delavke srečale ob pričetku uporabe novega Družinskega zakonika na področju posvojitvev?**

Socialne delavke pri svojem delu, tudi na področju posvojitvev, z uporabniki soustvarjajo delovni odnos, ob tem pa sledijo ključnim elementom: dogovor o sodelovanju, instrumentalna definicija problema in soustvarjanje rešitev, osebno vodenje, perspektiva moči, etika udeležnosti, znanje za ravnanje in ravnanje v sedanjosti ali koncept so-navzočnosti (Čačinovič Vogrinčič, Kobal, Mešl & Možina, 2022).

Z Družinskim zakonikom je postalo izjemno pomembno sodelovanje med okrožnimi sodišči in centri za socialno delo. Pomembna je komunikacija in sodelovanje med tema dvema institucijama (Erjavec, 2020). Ker pa se pred začetkom uporabe Družinskega zakonika ni naredilo veliko v tej smeri, Dremelj idr. (2019) predlagajo, da se oblikujejo regijske skupine za izobraževanje z namenom, da bi sodniki in socialni delavci, ki bodo delali skupaj, dobili tudi priložnost za dogovarjanje, kako bodo sodelovali in kako se bodo lotili tega skupnega dela.

Raziskava je pokazala, da se, kljub temu da teče že peto leto uporabe Družinskega zakonika, v praksi še vedno pojavljajo težave. Postopki pogosto še vedno trajajo predolgo. Težave so prisotne v sami izpeljavi postopka, v odnosu sodnikov do socialnih delavk in stroke socialnega dela, kažejo pa se tudi v pomanjkanju sodelovanja in nedostopnosti sodišč. Težave narastejo ob pogostih menjavah sodnikov.

- **Katere prednosti in slabosti spremembe zakonodaje na področju posvojitvev izpostavljajo strokovne delavke?**

V skladu s prejšnjo zakonodajo na področju posvojitvev, z Zakonom o zakonski zvezi in družinskih razmerjih, je center za socialno delo nastopal v več vlogah, ki pa so si bile pogosto kontradiktorne (Marolt, 2018). Omenjeno pojavljanje v več vlogah je glavna značilnost zagotavljanja storitev socialnih delavk, ki so na eni strani obraz pomoči, na drugi pa obraz nadzora. To je t. i. poklicni dvojni mandat socialnih delavk (Staub, 2011). S prenosom

pristojnosti odločanja na sodišča se socialne delavke lahko posvetijo svojemu primarnemu mandatu pomoči (Erjavec, 2020).

Cilji ob sprejetju družinskega zakonika so bili izboljšanje položaja otrok v družinskih razmerjih, hitrejše reševanje zadev na družinskem področju in okrepitve strokovne in svetovalne vloge centrov za socialno delo (Kaj vem o novem družinskem zakoniku?, 2010).

V raziskavi je socialna delavka izpostavila zelo malo prednosti novega Družinskega zakonika v primerjavi s prej veljavno zakonodajo. Te prednosti so sprememba pristojnosti odločanja, razbremenitev centrov za socialno delo, krajši zakonski rok in pravica socialnih delavk do zastopnika.

Raziskava pa je pokazala, da ima v praksi zelo malo socialnih delavk možnost zastopnika, saj prihaja do sistemskega pomanjkanja pravnikov s pravosodnim izpitom, zaposlenih na centrih za socialno delo.

Sodelujoča je kot glavno pomanjkljivost nove zakonodaje navedla ravno pomanjkanje organiziranih priprav na zamenjavo zakonodaje in pa to, da imajo socialne delavke, ki so udeležene v postopku občutek, da morajo zagovarjati svojo oceno, odločitve in strokovno delo na sodišču.

- Kakšno je sodelovanje med sodišči in centri za socialno delo ter njihovimi strokovnimi delavci?

Erjavec (2020) poudarja, da je s spremembo zakonodaje postalo zelo pomembno sodelovanje in komunikacija med sodišči in centri za socialno delo.

Študija primera je pokazala, da se v praksi v postopku posvojitve še vedno pojavljajo številne ovire. Socialna delavka, ki je sodelovala v raziskavi, je poročala o tem, da je premalo sodelovanja s sodišči in da so večinoma sodniki njim nedostopni. Prav tako so za socialne delavke obravnave na sodišču nepredvidljive, v postopkih posvojitve so s strani sodnikov deležne arogantnosti, pritiskov, nezaupanja in dvomov v njihovo strokovnost, še vedno pa je prisotno nepoznavanje stroke socialnega dela.

5.1. Prispevek in omejitve raziskave

Prispevek raziskave vidim v tem, da sem raziskala družbeno aktualno in pomembno temo. Čeprav je posvojitve ena najstarejših in najbolj poznanih oblik socialnega starševstva, je v Sloveniji na voljo malo raziskav in strokovne literature s tega področja, od uveljavitve Družinskega zakonika pa le peščica.

Pomembno se mi zdi, da sem poudarila izkušnje strokovne delavke zaposlene na področju posvojitve, ki je hkrati izvedla eno prvih posvojitve v celoti po predpisih Družinskega zakonika, saj je študija primera pokazala nepripravljenost celotnega sistema na zamenjavo zakonodaje in težave, ki se še vedno kažejo v praksi.

Prav tako se mi zdi ključno, da sem izpostavila pomanjkanje vključenosti socialnih delavk pri spremembah, ki se nanašajo na njihovo delo, pomanjkanje možnosti izobraževanj in priprav na spremembe ter še vedno prisotno nepoznavanje stroke socialnega dela na področju posvojitve. Ob tem je bistvenega pomena tudi naslavljanje težav, ki nastajajo pri (ne)sodelovanju s sodišči.

Omejitev raziskave vidim v naboru raziskovalnega gradiva. Poleg metode spraševanja bi lahko uporabila še druge vire in metode, na primer analizo spisa na centru za socialno delo ali metodo opazovanja. Omejitev prav tako vidim v majhnem vzorcu, saj sem preučevala en sam primer. Pomembno bi bilo pridobiti še izkušnje drugih socialnih delavk, ki so v začetnih letih uporabe Družinskega zakonika izpeljale dvostranske posvojitve, morda na drugih okrožnih sodiščih.

Omejitev pričujoče študije primera vidim tudi v tem, da se nisem osredotočila na razlike med postopkom posvojitve po Zakonu o zakonski zvezi in družinskih razmerjih ter med postopkom po novem Družinskem zakoniku. Prav tako se nisem poglobila v konkretno strokovno delo socialne delavke z vsemi udeleženi.

6. SKLEPI

V naslednjih točkah bom povzela ključna spoznanja, do katerih sem prišla skozi študijo primera:

- socialna delavka ima bogate izkušnje na področju posvojitve;
- intervjuvana socialna delavka meni, da postopki posvojitve niso krajši, in to kljub skrajšanju zakonsko predpisanega roka;
- intervjuvana socialna delavka meni, da sodelovanje med sodišči in centri za socialno delo ne poteka, kot bi moralo;
- po mnenju intervjuvane socialne delavke je zamenjava zakonodaje pomenila dodatno obremenitev socialnih delavk;
- kljub pravici socialnih delavk do zastopnika, intervjuvana socialna delavka vidi, da večina nima te možnosti, saj primanjkuje pravnikov s pravosodnim izpitom, ki bi bili zaposleni na centrih za socialno delo. Posledično socialna delavka meni, da morajo socialne delavke, pogosto zagovarjati svoje odločitve in zagovarjati svoje strokovno delo na sodiščih. Medtem, ko pa je njena izkušnja, da v primeru, če socialno delavko na obravnave na sodišču, spremlja pravnica s pravosodnim izpitom, le-ta predstavi sodišču postopkovni del postopka in socialna delavka povzame vsebinsko;
- intervjuvana socialna delavka ocenjuje, da so socialne delavke imele le malo možnosti za sodelovanje pri implementaciji Družinskega zakonika;
- intervjuvana socialna delavka v praksi vidi malo prednosti v novi zakonodaji v primerjavi s prejšnjo ureditvijo;
- kot največja sprememba in prednost, je intervjuvana socialna delavka izpostavila, prenos pristojnosti odločanja s centrov za socialno delo na sodišča;
- intervjuvana socialna delavka ocenjuje, da se je v praksi pokazalo, da sodniki ne poznajo stroke socialnega dela;
- intervjuvana socialna delavka meni, da komunikacija med sodišči in centri za socialno delo ne poteka;
- intervjuvana socialna delavka izpostavlja, da sistemsko niso bile organizirane nobene priprave ali izobraževanja ob zamenjavi zakonodaje;
- intervjuvana socialna delavka meni, da so ob zamenjavi zakonodaje bile socialne delavke prepuščene same sebi. Pripravljale so se znotraj kolektivov, na aktivih in z medsebojnim deljenjem izkušenj;

- po mnenju intervjuvane socialne delavke, so socialne delavke na obravnavah na sodiščih deležne pritiskov, dvomov in nezaupanja s strani sodnikov;
- pogosto menjavanje sodnikov povzroča težave pri postopkih posvojitve;
- intervjuvana socialna delavka ocenjuje, da so v raziskovanem primeru vsi udeleženi v postopku posvojitve imeli negativno izkušnjo s sodišči;
- intervjuvana socialna delavka vidi, da se z namenom izboljšanja prakse organizirajo delovni posveti med sodniki in socialnimi delavkami;
- intervjuvana socialna delavka vidi, da socialne delavke aktivno opozarjajo na težave;
- intervjuvana socialna delavka ocenjuje, da sodniki od socialnih delavk pričakujejo poznavanje pravnih izrazov. Socialne delavke poznajo zadeve vsebinsko;
- intervjuvana socialna delavka meni, da je menjava zakonodaje negativno vplivala na že vzpostavljen delovni odnos med socialno delavko in uporabniki;
- intervjuvana socialna delavka vidi, da so posvojitelji bili deležni očitkov in pritiskov s strani sodnice, kar jih je spravljalo v stisko;
- intervjuvana socialna delavka ocenjuje, da so bili v stiski tudi biološki starši, ki niso želeli biti udeleženi v postopku, pa jih je sodišče še vedno vabilo;
- od začetka uporabe Družinskega zakonika teče peto leto, intervjuvana socialna delavka pa vidi, da so še vedno prisotne težave. Z namenom odprave težav je bilo organiziranih nekaj delovnih posvetov med sodniki in socialnimi delavkami. Situacija kaže na kompleksnost tovrstnih procesov in prenosa zakonskih določb v prakso.

7. PREDLOGI

V zadnjem poglavju navajam svoje predloge glede obravnavne problematike.

- Predlagam sistemsko ureditev priprav in izobraževanj ob zamenjavi zakonodaje. S tem bi imele socialne delavke enake možnosti priprav in bi lahko ob uvajanju zakonskih sprememb nastopile bolj samozavestno in suvereno. Zato bi zakonodajalec moral zagotoviti potrebna sredstva in vire ter ta izobraževanja tudi organizirati in izvesti tako, da bi se ji lahko udeležile vse socialne delavke, ki delajo na področju posvojitve
- Vse socialne delavke na področju posvojitve bi morale imeti možnost sodelovanja pri implementaciji novega zakona. S tem bi podale svoje izkušnje iz prakse, predloge in strokovna mnenja.
- Pri pripravi novih zakonodaj, ki urejajo postopek posvojitve, je pomembna tudi uporabniška perspektiva, zato menim, da bi pri tem morali sodelovati ljudje, ki imajo izkušnjo s postopkom posvojitve. S tem bi podali svoje izkušnje, pomanjkljivosti in prednosti. Smiselno bi bilo, da bila uporabniška perspektiva pri pripravi novih zakonov zastopana z opravljeno raziskavo, kjer bi bil vzorec dovolj velik in reprezentativen.
- Pred pričetkom uporabe nove zakonodaje na področju posvojitve bi morali biti organizirani delovni posveti med socialnimi delavkami in sodniki, kjer bi podelili svoje mišljenje, znanje, videnja in pričakovanja ter razrešili morebitne dvome in dileme. Hkrati bi se tudi razmejile vloge in področja posamezne stroke ter bi skupaj raziskali možnosti za to, da bi bil postopek posvojitve za uporabnike kar se da prijetna izkušnja.
- Vse socialne delavke bi morale imeti enako možnost zastopanja, ko nastopajo v obravnavah na sodišču. Ker primanjkuje pravnikov s pravosodnim izpitom, ki bi bil zaposleni na centrih za socialno delo, predlagam, da bi bilo omogočeno, da socialne delavke na obravnavah na sodiščih zastopajo tudi pravnice brez opravljenega pravosodnega izpita.
- Pri izpeljavi postopka posvojitve je potrebna določena mera prilagodljivosti in občutljivosti, glede na specifične izkušnje tako bioloških kot socialnih staršev, da jih ne bi zaradi doslednega sledenja uradnih predpisov, spravljali v stisko. To bi lahko dosegli, na primer, z možnostjo ločenih obravnav, ki bi biološkemu staršem omogočila ohranitev anonimnosti, če to želijo in pa tudi z možnostjo vročanja pošte preko centrov za socialno delo.

8. UPORABLJENA LITERATURA

- Bizant, U. (2014). Dejavniki, ki vplivajo na identiteto posvojenega otroka. *Socialno delo*, letnik 53, številka 2, str. 85–96.
- Bevc, V. (2014). Organizacijski dejavniki socialno varstvenega ukrepa posvojitve otrok in njihova protislovnost. Doktorska disertacija. Univerza v Mariboru, Fakulteta za organizacijske vede.
- Bevc, V. (2005). Oblikovanje realnih pričakovanj do posvojenega otroka v programu priprave na nadomestno starševstvo. V Zbornik 2. kongresa socialnega dela: Tradicija – prelomi – vizije, Portorož, 21.–23. september 2005. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Bonin, E., Beecham, J., Dance, C., Farmer, E. (2014). Support for Adoption Placements: The First Six Months. *The British Journal of Social Work*, Volume 44, Issue 6, 1508–1525.
- Bouwkamp, R., & Bouwkamp, S. (2020). Blizu doma: priročnik za delo z družinami: ravnanje z interakcijskimi vzorci v družini, pri procesih podpore in pomoči ter na področjih psihosocialnega dela. Znanstvena založba Filozofske fakultete; Pedagoška fakulteta; Inštitut za družinsko terapijo.
- Bregar, S. (2015). Stiska zaradi neplodnosti in postopki oploditve z biomedicinsko pomočjo v globalni perspektivi. *Socialno delo*, letnik 54, številka 5,
- Coakley, J. F., & Berrick, J. D. (2007). Research Review: In a rush to permanency: preventing adoption disruption. *Child and Family Social Work*, Volume 13, Issue 1, 101–112.
- Čaćinovič Vogrinčič, G., & Mešl, N. (2019). Socialno delo z družino: soustvarjanje zelenih izidov in družinske razvidnosti. Fakulteta za socialno delo.
- Čaćinovič Vogrinčič, G., Kobal, L., Mešl, N., & Možina, M. (2022). Vzpostavljanje delovnega odnosa in osebnega stika (7. natis). Fakulteta za socialno delo.
- Časar, L. (2012). Postopek posvojitve in vloga centra za socialno delo pri posvojitvi: Magistrsko delo.
- DeJong M., Hodges J., Malik O. (2016). Children after adoption: Exploring their psychological needs. *Clin Child Psychol Psychiatry*.
- Dremelj, P., Rosič, J., Črnak-Meglič, A., & Kobal Tomc, B. (2019). Smernice za delo na področju posvojitve, končno poročilo. Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo.
- Drventić, M. (2019). Prekogranično kretanje djece u Europskoj uniji. Pravni fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera.
- Družinski zakonik (DZ) (2017). Uradni list RS, št. 15/17, 21/18.

- Erjavec, M. (2020). Družinski zakonik - razmejitev odločanja med centri za socialno delo in okrožnimi sodišči: diplomsko delo.
- Farmer E. & Dance C. (2016). Family Finding and Matching in Adoption: What Helps to Make a Good Match? *British Journal of Social Work*, 46, 974–992.
- Hicks, S., McDermott, J. (ur.) (1999). *Lesbian and gay fostering and adoption: Extraordinary yet ordinary*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Ilić, M., Povhe, J., Šter, D., Žnidaršič, T., Razpotnik, B., & Iljaš Petrovič, U. (2009). *Prebivalstvo Slovenije 2007* (Let. 832, str. 237). Statistični urad Republike Slovenije.
- Ješe, U. (2024). *Vzpostavitev varne navezanosti v rejniških in posvojiteljskih družinah: doktorska disertacija*.
- Kaj vem o novem družinskem zakoniku? (2010). Resor za socialo in zdravstvo Študentske organizacije Univerze.
- Katalog javnih pooblastil (b. d.). Pridobljeno 4. 3. 2024 s <https://www.scsd.si/katalogi/katalog-javnih-pooblastil/>
- Klun, M. (2009). Posvojitve v Sloveniji kot oblika socialnega starševstva. *Socialno delo*, letnik 48, številka 1/3, str. 35–49, 188, 194.
- Kompan Erzar, K., Rožič, T., Simonič, B. (2011). Vloga in pomen navezanosti pri razvoju otrok v nadomestnih družinah. *Socialno delo*, letnik 50, številka 2, str. 103–111, 151–152, 153–154.
- Kordeš, U., & Smrdu, M. (2015). *Osnove kvalitativnega raziskovanja* (Let. 1). Založba Univerze na Primorskem.
- Kraljić, S. (2017). 5th Traditional Law Conference of the University of Ljubljana, Faculty of Law, Özyegin University Istanbul, Faculty of Law, and University of Maribor, Faculty of Law: Corruption - A Deviation or an Inherent Part of Human Society? Some Legal Considerations. V *Corruption - a deviation or an inherent part of human society?: some legal considerations*. University of Maribor.
- Kraljić, S. (2019). *Družinski zakonik: s komentarjem*. Maribor: Poslovna založba MB.
- Kuhar, R. & Sobočan, A. (2010). Družina - osnovna celica ... ideoloških spopadov. *Socialno delo*, letnik 49, številka 5/6, str. 277–281.
- Lamut, U., & Macur, M. (2012). *Metodologija družboslovnega raziskovanja: od zasnove do izvedbe*. Vega.
- Lalayants, M. (2020). Strengthening Caregivers' Adoption Experiences through Support Services. *Child Welfare*, Volume 98, Issue 3, 25–54.

- Marolt, N. (2018). Ukrepi za varstvo otrokove koristi po Družinskem zakoniku. *Odvetnik: glasilo odvetniške zbornice Slovenije*, let. 20, št. 2, str. 58–61.
- Mavrič, D. (2018). Mednarodne posvojitve : bi bili postopki lahko boljši?: diplomsko delo.
- Mesec, B. (2009). Načrtovanje raziskave: študijsko gradivo za interno uporabo, *Metodologija raziskovanja v socialnem delu 1*. Univ. v Ljubljani, Fakulteta za socialno delo.
- Mesec, B. (2007). *Metodologija raziskovanja v socialnem delu II: študijsko gradivo (2. izdaja)*. Univ. v Ljubljani, Fakulteta za socialno delo.
- Miall, C. E., & March, K. (2005). Open Adoption as a Family Form: Community Assessments and Social Support. *Journal of Family Issues*, Volume 26, Issue 3, 380–410.
- Moyer, A. M., & Goldberg, A. E. (2017). 'We were not planning on this, but...': Adoptive parents' reactions and adaptations to unmet expectations. *Child & Family Social Work*, 22, 12–21.
- Murgelj Stibrič, Z. (2018). Pomen obreda slavnostne posvojitve. (Diplomsko delo). Fakulteta za socialno delo, Ljubljana.
- Novak, B. (2017). *Družinsko pravo (2., spremenjena in dopolnjena izd.)*. Uradni list Republike Slovenije.
- Novak, B. (2020). *Družinski zakonik: z uvodnimi pojasnili*. Uradni list Republike Slovenije.
- Podbevšek, M., & Šolar Meglič, P. (2009). Priprava na posvojitve v Sloveniji in Evropski uniji: diplomska naloga.
- Podbevšek Kališnik, M (2019). Dejavniki vpliva na (ne)uspešnost posvojitve. Magistrsko delo. Posvojitve (b. d.). Pridobljeno 3. 9. 2023 s <https://www.gov.si teme/posvojitve/>
- Posvojitve otroka (b. d.). Pridobljeno 14. 9. 2023 s <https://e-uprava.gov.si/si/podrocja/druzina-otroci-zakonska-zveza/rejnistvo-posvojitve/posvojitve-otroka.html>
- Program priprave na posvojitve (b. d.). Pridobljeno 29. 5. 2024 s <https://www.deteljica.si/program-priprave-na-nadomestno-starsevstvo/>
- Rener, T., Sedmak, M., Švab, A., & Urek, M. (2006). *Družine in družinsko življenje v Sloveniji*. Koper: Univerza na Primorskem, Univerzitetna založba Annales.
- Rezar, I. (2007). *Mednarodne posvojitve*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo (diplomska naloga).
- Romero, E. (2016). *After adoption: Postadoption assistance, Parenting, Impacts and information Access*. New York: Nova Science Publishers, Inc.
- Rozman, S. (2015). *Pogum: kako preboleti travmo*. Modrijan.

- Ruggiero, J. A., & Johnson, K. (2009). Implications of Recent Research on Eastern European Adoptees for Social Work Practice. *Child and Adolescent Social Work Journal*, Volume 26, Issue 6, 485–504.
- Schofield, G., & Beek, M. (2018). *Attachment Handbook For Foster Care and Adoption*. London: Carambaaf, Adoption & Fostering Academy.
- Smith Rotabi, K., & Bromfield N. F. (2017). *From Intercountry Adoption to Global Surrogacy: A Human Rights History and New Fertility Frontiers*. London: Routledge.
- Sobočan, A. M. (2011). Transnational adoptions and migration: Interseccions and hallenges. *The Slovenian case*. *Dve domovini*, 34, 97–109.
- Sobočan, A. M. (2011a). Enostranske posvojitve v istospolnih družinah v praksi socialnega dela. *Socialno delo*, letnik 50, številka 6, str. 369–378, 421, 423.
- Statistični urad RS (b. d.). Pridobljeno 13. 1. 2024 s <https://www.stat.si/StatWeb/Field/Index/>
- Staub, S. (2011). Od poklicnega dvojnega do profesionalnega trojnega mandata: znanost in človekove pravice kot temelja strokovnega socialnega dela. *Socialno delo*, 50(3/4), 173–185.
- Temeljni zakon o posvojitvi (TZP) (1947). Uradni list FLRJ, št. 30/47, 24/52, Uradni list SFRJ, št. 10/65, Uradni list SRS, št. 51/71, 29/71 in 15/76 – ZZZDR.
- Urh, K. (2021). Primerjava med postopki nacionalnih in mednarodnih posvojitvev v Sloveniji in na Hrvaškem. *Socialno delo*, letnik 60, številka 1, str. 69–79.
- Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (ZZZDR) (1976). Uradni list RS, št. 69/04.
- Zaviršek, D. (2006). Zakonska zveza in njene omejitve. V *Prava poroka?: 12 razmišljanj o zakonski zvezi* (str. 191–210). Krtina.
- Zaviršek, D., Kobal, B., Čačinovič Vogrinčič, G., Urh, Š., Sobočan, A. M., Smolej, S., Dremelj, P., Žiberna, V., Klun, M., Rezar, I. (2009). *Postopki, organizacija in standardi na področju posvojitvev*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo, Inštitut RS za socialno varstvo.
- Zaviršek, D. (2009a). Med krvjo in skrbjo: socialno starševstvo kot širitev koncepta starševstva v današnjem svetu. *Socialno delo*, letnik 48, številka 1/3, str. 3–16.
- Zaviršek, D. (2012). Notranje in meddržavne posvojitve: od osebnih izkušenj do dobre prakse: razvijanje novih strokovnih kompetenc v socialnem varstvu (str. 248). Fakulteta za socialno delo.
- Zaviršek, D. (2012a). *Od krvi do skrbi: socialno starševstvo v globalnem svetu*. Aristej.
- Zaviršek, D. (2020). *Družinski pojmovnik za mlade*. Aristej.

9. PRILOGE

9.1. Osno kodiranje

ŠTEVILKA IZJAVE	IZJAVA	POJEM	KATEGORIJA	TEMA
A1	Šest let se mi zdi.	Večletne izkušnje	Čas zaposlitve na področju posvojitve	Delovne izkušnje
A2	... prišla sem 15. 2. 2018, tako da ja, februarja bo šest let	Večletne izkušnje	Čas zaposlitve na področju posvojitve	Delovne izkušnje
A3	... 2018 sta bili dve enostranski posvojitvi ...	Enostranske posvojitve	Izvedene posvojitve	Delovne izkušnje
A4	... 2019 tri enostranske.	Enostranske posvojitve	Izvedene posvojitve	Delovne izkušnje
A5	Leta 2020 je bila ena dvostranska posvojitve.	Dvostranska posvojitve	Izvedene posvojitve	Delovne izkušnje
A6	2021 ni bilo nobene.	Ni bilo izvedenih posvojitve	Izvedene posvojitve	Delovne izkušnje
A7	2022 mene ni bilo in je strokovna delavka, ki me je nadomeščala, izvedla eno posvojitve iz rejništva, kjer so bili rejniki tudi kandidati za posvojitelje.	Odsotnost strokovne delavke	Izvedene posvojitve	Delovne izkušnje
A8	2023 je prav tako bila ena posvojitve iz rejništva.	Dvostranska posvojitve	Izvedene posvojitve	Delovne izkušnje
A9	Tako da skupaj je pet posvojitve po stari zakonodaji.	Izvedene posvojitve v skladu z ZZZDR	Izvedene posvojitve	Delovne izkušnje
A10	... tri po novem Družinskem zakoniku, od tega je eno od teh treh izvedla delavka, ki me je nadomeščala.	Izvedene posvojitve v skladu z DZ	Izvedene posvojitve	Delovne izkušnje
A11	Nič kaj dosti.	Priprav ni bilo	Organizirane priprave na zamenjavo zakonodaje	Priprave na zamenjavo zakonodaje
A12	Samo ena strokovna delavka je imela možnost, da je sodelovala pri implementaciji Družinskega zakonika.	Sodelovanje le peščice socialnih delavk	Sodelovanje pri implantaciji zakona	Priprave na zamenjavo zakonodaje

ŠTEVILKA IZJAVE	IZJAVA	POJEM	KATEGORIJA	TEMA
A13	Večinoma so pri pripravi zakona sodelovali sodniki.	Večinoma sodelovanje sodnikov	Sodelovanje pri implementaciji zakona	Priprave na zamenjavo zakonodaje
A14	Socialne delavke so podale izkušnje iz prakse.	Podajanje izkušenj iz prakse	Sodelovanje pri implementaciji zakona	Priprave na zamenjavo zakonodaje
A15	Drugih nekih priprav pa ni bilo ...	Priprav ni bilo	Organizirane priprave na zamenjavo zakonodaje	Priprave na zamenjavo zakonodaje
A16	... kar smo se potem znotraj posameznih centrov organizirali.	Lastna angažiranost znotraj posameznih centrov	Organizirane priprave na zamenjavo zakonodaje	Priprave na zamenjavo zakonodaje
A17	Ne ne ne, mislim, da ne.	Sodelovanje le peščice socialnih delavk	Sodelovanje socialnih delavk pri implementaciji zakona	Priprave na zamenjavo zakonodaje
A18	To možnost je imelo samo nekaj strokovnih delavk, le peščica. Mi smo imeli srečo, da je bila ena izmed njih zaposlena na našem centru.	Sodelovanje le peščice socialnih delavk	Sodelovanje socialnih delavk pri implementaciji zakona	Priprave na zamenjavo zakonodaje
A19	Ja, dobili smo zakon, ki sem ga prebrala ...	Branje zakona	Lastna priprava na zamenjavo zakonodaje	Priprave na zamenjavo zakonodaje
A20	... potem smo znotraj centra predebatirali, razreševali dileme in dvome.	Lastna angažiranost znotraj posameznih centrov	Lastna priprava na zamenjavo zakonodaje	Priprave na zamenjavo zakonodaje
A21	Pa tudi na aktivih.	Priprava na aktivih	Lastna priprava na zamenjavo zakonodaje	Priprave na zamenjavo zakonodaje
A22	... je vsak, ki je imel že neko izkušnjo z Družinskim zakonikom, podelil to svojo izkušnjo.	Deljenje izkušenj	Lastna priprava na zamenjavo zakonodaje	Priprave na zamenjavo zakonodaje
A23	Tako tudi jaz še danes delim svoje izkušnje s področja posvojitev in rejništva.	Deljenje izkušenj	Lastna priprava na zamenjavo zakonodaje	Priprave na zamenjavo zakonodaje
A24	Kolegicam zaposlenim na tem področju sem podelila muštre ...	Deljenje izkušenj	Lastna priprava na zamenjavo zakonodaje	Priprave na zamenjavo zakonodaje
A25	... jih opozorila, na kaj moraš biti pozoren, in tako ...	Deljenje izkušenj	Lastna priprava na zamenjavo zakonodaje	Priprave na zamenjavo zakonodaje

ŠTEVILKA IZJAVE	IZJAVA	POJEM	KATEGORIJA	TEMA
A26	To, da se je pristojnost odločanja preselila na sodišča.	Sprememba pristojnosti odločanja	Prednosti nove zakonodaje	Ocena nove zakonodaje
A27	Kar vidim kot pozitivno, da ni vse od centra odvisno.	Razbremenitev centrov za socialno delo	Prednosti nove zakonodaje	Ocena nove zakonodaje
A28	Pa to, da naj bi se postopek skrajšal ...	Krajši zakonski rok	Prednosti nove zakonodaje	Ocena nove zakonodaje
A29	... kar se pa je izkazalo, da v praksi ni tako.	Dolgotrajni postopki	Težave v praksi	Izkušnje v praksi
A30	Zadeva se zavleče, če mi damo predlog za začasno odredbo.	Dolgotrajni postopki	Težave v praksi	Izkušnje v praksi
A31	Traja sploh do šest mesecev, da pride na vrsto na sodišču, a v šestih mesecih naj bi se že lahko odločilo.	Dolgotrajni postopki	Težave v praksi	Izkušnje v praksi
A32	Če gre posvojitve iz rejništva, gre kar hitro ...	Krajši postopki pri posvojitvah iz rejništva	Dobre izkušnje v praksi	Izkušnje v praksi
A33	... tisti, ki pa so bili v kriznem centru, pa se čaka.	Dolgotrajni postopki	Težave v praksi	Izkušnje v praksi
A34	Konkretno pri tej prvi posvojitvi po Družinskem zakoniku je od poizvedbe do namestitve v družino z namenom posvojitve trajalo pet dni.	Hitra namestitve z namenom posvojitve	Dobre izkušnje v praksi	Izkušnje v praksi
A35	Potem pa je trajalo skoraj eno leto, nekaj dni manj, za izdajo odločbe o posvojitvi.	Dolgotrajni postopki	Težave v praksi	Izkušnje v praksi
A36	Je pa to bila prva posvojitve na ljubljanskem sodišču.	Izvedba prve posvojitve v skladu z DZ na pristojnem sodišču	Izvedene posvojitve	Delovne izkušnje
A37	Ne, definitivno ne, in potem se je to tudi v praksi pokazalo.	Občutek nepripravljenosti	Dodatna obremenitev socialnih delavk	Osebno doživljanje zamenjave zakonodaje
A38	Ja, en velik stres.	Stres	Dodatna obremenitev socialnih delavk	Osebno doživljanje zamenjave zakonodaje
A39	Komaj sem se navadila delati na tem področju, in je bilo vse na novo.	Privajanje na spremembe	Dodatna obremenitev socialnih delavk	Osebno doživljanje zamenjave zakonodaje

ŠTEVILKA IZJAVE	IZJAVA	POJEM	KATEGORIJA	TEMA
A40	Predvsem premalo sodelovanja s sodiščem.	Premalo sodelovanja s sodišči	Ovire pri sodelovanju	Sodelovanje s sodišči
A41	Šele ko si prišel na sodišče, si videl, kaj te čaka.	Nepredvidljivost obravnave na sodišču	Ovire pri sodelovanju	Sodelovanje s sodišči
A42	Sodniki so večinoma popolnoma nedostopni za nas.	Nedostopnost sodnikov	Ovire pri sodelovanju	Sodelovanje s sodišči
A43	Pogosto, še danes, ne zaupajo v našo strokovnost.	Dvom v strokovnost socialnih delavk	Ovire pri sodelovanju	Sodelovanje s sodišči
A44	Pa predvsem to, da se na nikogar nisi mogel obrniti za pomoč, nasvet, na primer pri pripravi predlogov.	Socialne delavke so prepuščene same sebi	Podpora ob zamenjavi zakonodaje	Izkušnje v praksi
A45	Včasih nas pokliče kakšen sodni uslužbenec, pa pridobi naše mnenje, pa še to ne vedno.	Redko pridobivanje mnenj socialnih delavk pred obravnavo	Ovire pri sodelovanju	Sodelovanje s sodišči
A46	Samo ena sodnica do sedaj je bila meni dostopna.	Nedostopnost sodnikov	Ovire pri sodelovanju	Sodelovanje s sodišči
A47	Največjo podporo sem imela s strani strokovne delavke, ki je sodelovala pri implementaciji zakona.	Podpora drugih socialnih delavk	Podpora ob zamenjavi zakonodaje	Izkušnje v praksi
A48	Če ne bi bilo nje, ne vem, če bi zmogla.	Podpora drugih socialnih delavk	Podpora ob zamenjavi zakonodaje	Izkušnje v praksi
A49	Pomagala mi je pri pripravi vsakega predloga in vsega za sodišče.	Podpora drugih socialnih delavk	Podpora ob zamenjavi zakonodaje	Izkušnje v praksi
A50	Pri tem prvem primeru posvojitve res slaba, negativna izkušnja.	Negativna izkušnja	Slabo sodelovanje s sodišči	Sodelovanje s sodišči
A51	Sodnica je res pritiskala na vse nas.	Pritisk s strani sodnikov	Slabo sodelovanje s sodišči	Sodelovanje s sodišči
A52	Na nas kot center ...	Pritisk s strani sodnikov	Slabo sodelovanje s sodišči	Sodelovanje s sodišči
A53	... na biološke starše	Pritisk s strani sodnikov	Slabo sodelovanje s sodišči	Sodelovanje s sodišči
A54	in na posvojitelje.	Pritisk s strani sodnikov	Slabo sodelovanje s sodišči	Sodelovanje s sodišči
A55	Dvomila je v našo strokovnost ...	Pritisk s strani sodnikov	Slabo sodelovanje s sodišči	Sodelovanje s sodišči

ŠTEVILKA IZJAVE	IZJAVA	POJEM	KATEGORIJA	TEMA
A56	... in ni nam zaupala.	Nezaupanje v delo socialnih delavk	Slabo sodelovanje s sodišči	Sodelovanje s sodišči
A57	Nikakor ni sprejela, da biološka starša ne želita bit udeležena v postopku ...	Neupoštevanje želje bioloških staršev	Slabo sodelovanje s sodišči	Sodelovanje s sodišči
A58	... in kljub temu, da smo na centru pridobili tri izjave, da res želita oddati otroka v posvojitev, ni verjela in ju je še vabila na obravnavo.	Nezaupanje v delo socialnih delavk	Slabo sodelovanje s sodišči	Sodelovanje s sodišči
A59	Se pravi, v tem primeru sta bila tudi posvojitelja v veliki stiski.	Slaba izkušnja uporabnikov	Vpliv na odnos in doživljanje uporabnikov	Doživljanje drugih udeleženi v postopku
A60	Ne vem, na primer sabo sta pripeljala otroka, pa sta potem dobila očitek, da otrok ni povabljen na obravnavo.	Očitane posvojiteljem	Slabo sodelovanje s sodišči	Sodelovanje s sodišči
A61	Nista pa hotla, da bi bila pol obtožena, da sta mesec in pol staro punčko dala v varstvo.	Slaba izkušnja uporabnikov	Vpliv na odnos in doživljanje uporabnikov	Doživljanje drugih udeleženi v postopku
A62	Ko je nastopila druga sodnica, potem pa je bila popolnoma druga zgodba.	Izboljšanje sodelovanja z menjavo sodnice	Dobro sodelovanje s sodišči	Sodelovanje s sodišči
A63	... ja to, da se je v teoriji postopek z enega leta skrajšal na šest mesecev ...	Krajši zakonski rok	Prednosti nove zakonodaje	Ocena nove zakonodaje
A64	... vendar v praksi ni tako.	Dolgotrajni postopki	Težave v praksi	Izkušnje v praksi
A65	Pa kot sem rekla, da se je pristojnost odločanja s centrov za socialno delo prestavila na sodišča.	Sprememba pristojnosti odločanja	Prednosti nove zakonodaje	Ocena nove zakonodaje
A66	Predvsem to, da se je pristojnost odločanja s centrov za socialno delo prestavila na sodišča.	Sprememba pristojnosti odločanja	Prednosti nove zakonodaje	Ocena nove zakonodaje
A67	Da niso vedno za vse centri krivi ...	Razbremenitev centrov za socialno delo	Prednosti nove zakonodaje	Ocena nove zakonodaje
A68	... da se malo centre razbremenijo.	Razbremenitev centrov za socialno delo	Prednosti nove zakonodaje	Ocena nove zakonodaje

ŠTEVILKA IZJAVE	IZJAVA	POJEM	KATEGORIJA	TEMA
A69	Drugih prednosti pa žal ne vidim ...	Malo prednosti	Prednosti nove zakonodaje	Ocena nove zakonodaje
A70	Da sploh nismo imeli nekih priprav ...	Ni bilo organiziranih priprav na zamenjavo zakonodaje	Pomanjkljivosti nove zakonodaje	Ocena nove zakonodaje
A71	... izobraževanj ...	Ni bilo organiziranih priprav na zamenjavo zakonodaje	Pomanjkljivosti nove zakonodaje	Ocena nove zakonodaje
A72	... bolj je bilo odvisno, kako so se timi znotraj posameznih centrov organizirali ...	Priprave odvisne od organizacije znotraj posameznih centrov	Pomanjkljivosti nove zakonodaje	Ocena nove zakonodaje
A73	Pa to, da se moramo strokovni delavci zagovarjati na sodišču.	Zagovarjanje socialnih delavk pred sodiščem	Pomanjkljivosti nove zakonodaje	Ocena nove zakonodaje
A74	Sej imamo pravico do zastopnika in ...	Pravica socialnih delavk do zastopnika	Prednosti nove zakonodaje	Ocena nove zakonodaje
A75	... tudi na našem centru smo imeli pravico s pravosodnim izpitom, ki je šla z nami na obravnave v vseh teh težkih primerih. Pa je pol dala odpoved. Tako da smo zdaj že dve leti brez.	Pomanjkanje pravnikov s pravosodnim izpitom na CSD	Težave v praksi	Izkušnje v praksi
A76	V bistvu je pol ona večinoma govorila na sodišču.	Pravica socialnih delavk do zastopnika	Prednosti nove zakonodaje	Ocena nove zakonodaje
A77	Vsebinsko si ji malo povedal ...	Socialne delavke poročajo samo o vsebinskem delu	Dobre izkušnje v praksi	Izkušnje v praksi
A78	... in pa na sodišču si tudi kaj malega vsebinskega povedal ...	Socialne delavke poročajo samo o vsebinskem delu	Dobre izkušnje v praksi	Izkušnje v praksi
A79	... kar se pa tiče tega postopkovnega dela, je pa vse ona. In je bilo ful lažje, moram rečt.	Zastopnik poroča o postopkovnem delu	Dobre izkušnje v praksi	Izkušnje v praksi
A80	Bi rekla, da prej negativno vse skupi ...	Negativni vpliv na vzpostavljen odnos	Vpliv na odnos in doživljanje uporabnikov	Doživljanje drugih udeleženih v postopku
A81	Zdej, če se skoncentriram samo na področje posvojitev, ker jaz imam še ful izkušenj iz rejništva ...	Veliko izkušenj iz rejništva	Izkušnje z drugih področij dela	Delovne izkušnje

ŠTEVILKA IZJAVE	IZJAVA	POJEM	KATEGORIJA	TEMA
A82	... bi sploh pri tem prvem primeru rekla, da je bilo za vse zelo stresno.	Stresna situacija	Vpliv na odnos in doživljanje uporabnikov	Doživljanje drugih udeleženih v postopku
A83	Ko so se vključila sodišča, ki nam niso zaupala, nam centrom, da smo mi dobro delali ...	Dvom v strokovnost socialnih delavk	Ovire pri sodelovanju	Sodelovanje s sodišči
A84	... da smo mi v bistvu iste stvari že preverili.	Nezaupanje v delo socialnih delavk	Slabo sodelovanje s sodišči	Sodelovanje s sodišči
A85	So hoteli oni še enkrat vse slišati ...	Nezaupanje v delo socialnih delavk	Slabo sodelovanje s sodišči	Sodelovanje s sodišči
A86	... čeprav jim je bilo vse posredovano in zapisano, in tako naprej.	Nezaupanje v delo socialnih delavk	Slabo sodelovanje s sodišči	Sodelovanje s sodišči
A87	Tako da vsi smo bili v neki negotovosti, kako bo vse skupi potekalo.	Negotovost vseh udeleženih	Vpliv na odnos in doživljanje uporabnikov	Doživljanje drugih udeleženih v postopku
A88	Slabše je bilo, kot če bi mi vse skupaj sami izpeljali in izdali odločbo.	Slaba izkušnja uporabnikov	Vpliv na odnos in doživljanje uporabnikov	Doživljanje drugih udeleženih v postopku
A89	Mislím, da je na vse slabo vplivalo in na doživljanje ...	Slaba izkušnja uporabnikov	Vpliv na odnos in doživljanje uporabnikov	Doživljanje drugih udeleženih v postopku
A90	... predvsem na biološka starša, ki nista želela biti udeležena v postopku.	Slaba izkušnja uporabnikov	Vpliv na odnos in doživljanje uporabnikov	Doživljanje drugih udeleženih v postopku
A91	Plus tega, da so to sodno pošto pošiljali in bi lahko kdo od njunih domačih to videl, da sta onadva to prikrivala pred svojo družino.	Slaba izkušnja uporabnikov	Vpliv na odnos in doživljanje uporabnikov	Doživljanje drugih udeleženih v postopku
A92	Ker so vse po uradni poti vabili in vse, in drugo sodišče ni nič zanimalo.	Striktno držanje predpisov	Slabo sodelovanje s sodišči	Sodelovanje s sodišči
A93	... da bi bilo več priprav na to.	Več organiziranih priprav	Organizacija priprav na zamenjavo zakonodaje	Predlogi za izboljšanje prakse ob zamenjavi zakonodaje
A94	Da bi lahko bili vključeni vsi strokovni delavci, ki delajo na tem področju in zdaj dejansko hodijo na sodišča.	Vključenost vseh socialnih delavk, ki delajo na področju	Vključenost socialnih delavk	Predlogi za izboljšanje prakse ob zamenjavi zakonodaje

ŠTEVILKA IZJAVE	IZJAVA	POJEM	KATEGORIJA	TEMA
A95	Sej pol čez par let smo imeli možnost nekih posvetov ...	Delovni posveti	Vključenost socialnih delavk	Predlogi za izboljšanje prakse ob zamenjavi zakonodaje
A96	... še zdej CSD Ljubljana organizira delovni posvet s sodniki ...	Delovni posveti	Vključenost socialnih delavk	Predlogi za izboljšanje prakse ob zamenjavi zakonodaje
A97	... ker so ful velike težave. Na splošno še zdej po štirih letih, ko že četrto leto teče.	Težave v izpeljavi postopka	Težave v praksi	Izkušnje v praksi
A98	Tako da zdej se na splošno stvari malo izboljšujejo ...	Zmanjšanje težav v postopku	Dobre izkušnje v praksi	Izkušnje v praksi
A99	Je pa tudi potem problem pri menjavah sodnikov ...	Menjava sodnikov	Težave v praksi	Izkušnje v praksi
A100	... kar nekaj sodnikov se je zamenjalo tukaj na ljubljanskem sodišču in na novo prevzemajo primere, in potem so spet težave.	Menjava sodnikov	Težave v praksi	Izkušnje v praksi
A101	In arogantnost nekaterih sodnikov ...	Aroganca sodnikov	Težave v praksi	Izkušnje v praksi
A102	... ki res mislijo, da so oni nad vsemi ...	Aroganca sodnikov	Težave v praksi	Izkušnje v praksi
A103	... in da imajo samo oni prav, ne sprejmejo še drugih strokovnjakov.	Aroganca sodnikov	Težave v praksi	Izkušnje v praksi
A104	Kot da nismo centri dovolj strokovno zastopani tam. Tak občutek je.	Dvom v strokovnost socialnih delavk	Ovire pri sodelovanju	Sodelovanje s sodišči
A105	Jaz mislim, da mi na to opozarjamo pač na aktivih, na centrih, potem na ministrstvu, da gre to naprej do predstojnikov sodišč in da upamo, da bomo prišli do tega, da bo boljše za vse ...	Opozarjanje na težave	Vključenost socialnih delavk	Predlogi za izboljšanje prakse ob zamenjavi zakonodaje
A106	Ja, mislim to, da nimamo tega pravniskega znanja.	Nepoznavanje stroke socialnega dela	Težave v praksi	Izkušnje v praksi
A107	Da ti v bistvu greš sam na sodišče ...	Pomanjkanje pravnikov s pravosodnim izpitom na CSD	Težave v praksi	Izkušnje v praksi

ŠTEVILKA IZJAVE	IZJAVA	POJEM	KATEGORIJA	TEMA
A108	... pa je to nepravdni postopek, pa ne rabiš poznati teh pravniških strokovnih izrazov ...	Nepoznavanje stroke socialnega dela	Težave v praksi	Izkušnje v praksi
A109	... pol nam očitajo, da smo premalo pripravljeni ...	Dvom v strokovnost socialnih delavk	Ovire pri sodelovanju	Sodelovanje s sodišči
A110	... da se ne pripravimo za obravnavo.	Dvom v strokovnost socialnih delavk	Ovire pri sodelovanju	Sodelovanje s sodišči
A111	Sej ti se v bistvu niti ne moreš, če nisi pravnik po izobrazbi, ti si socialni delavec.	Nepoznavanje stroke socialnega dela	Težave v praksi	Izkušnje v praksi
A112	Mi vsebinsko zadevo poznamo ...	Nepoznavanje stroke socialnega dela	Težave v praksi	Izkušnje v praksi
A113	... oni pa od nas pričakujejo, da bomo poznali ne vem katere pravne izraze.	Nepoznavanje stroke socialnega dela	Težave v praksi	Izkušnje v praksi
A114	In to je v bistvu ful stiska pri strokovnih delavcih.	Stiska socialnih delavk	Dodatna obremenitev socialnih delavk	Osebo doživljanje zamenjave zakonodaje
A115	Sej mogoče pri sodiščih tudi, ki si mislijo, da smo nesposobni.	Nezaupanje v delo socialnih delavk	Slabo sodelovanje s sodišči	Sodelovanje s sodišči
A116	Nimamo zastopanja.	Pomanjkanje pravnikov s pravosodnim izpitom na CSD	Težave v praksi	Izkušnje v praksi
A117	Dejansko bi mogli imeti zaposlenega delavca s PDI, pa se noben ne prijavi. Sej imajo nekateri centri, ampak vsi pa definitivno ne.	Pomanjkanje pravnikov s pravosodnim izpitom na CSD	Težave v praksi	Izkušnje v praksi
A118	Tako da jaz bi kot predloge rekla, da bi bilo potrebno več nekega konstruktivnega sodelovanja ...	Konstruktivno sodelovanje	Sodelovanje med centri za socialno delo in sodišči	Predlogi za izboljšanje prakse ob zamenjavi zakonodaje
A119	... da se strokovni delavci in sodniki skupi usedemo in se začnemo pogovarjati o težavah.	Konstruktivno sodelovanje	Sodelovanje med centri za socialno delo in sodišči	Predlogi za izboljšanje prakse ob zamenjavi zakonodaje
A120	Ampak, sej pravim, neki tega je že bilo.	Trud za izboljšanje prakse	Dobro sodelovanje s sodišči	Sodelovanje s sodišči
A121	Tudi zdaj je bil izveden na Fakulteti posvet za	Trud za izboljšanje prakse	Dobro sodelovanje s sodišči	Sodelovanje s sodišči

ŠTEVILKA IZJAVE	IZJAVA	POJEM	KATEGORIJA	TEMA
	rejništvo, kjer so bile v bistvu tri sodnice. Pa je ena sodnica imela predavanje in jaz upam, da so kej od tega odnesle, ker smo tudi strokovni delavci povedali svoj vidik.			
A122	Tako da sej se dela v tej smeri in upam, da bo šlo na boljše ...	Trud za izboljšanje prakse	Dobro sodelovanje s sodišči	Sodelovanje s sodišči
A123	... ampak sej jaz ne pričakujem, da takoj, ko neka nova stvar stopi v veljavo, da bo vse teklo brez težav in brez problemov.	Potreben je čas, da zadeve začnejo teči	Realna pričakovanja	Predlogi za izboljšanje prakse ob zamenjavi zakonodaje
A124	Ampak, ja, še vedno ne teče ...	Težave v izpeljavi postopka	Težave v praksi	Izkušnje v praksi

9.2. Odnosno kodiranje

Delovne izkušnje

Čas zaposlitve na področju posvojitve:

- Večletne izkušnje (A1, A2)

Izvedene posvojitve:

- Enostranske posvojitve (A3, A4)
- Dvostranska posvojitve (A5, A8)
- Ni bilo izvedenih posvojitve (A6)
- Odsotnost strokovne delavke (A7)
- Izvedene posvojitve v skladu z ZZZDR (A9)
- Izvedene posvojitve v skladu z DZ (A10)
- Izvedba prve posvojitve v skladu z DZ na pristojnem sodišču (A36)

Izkušnje z drugih področij dela:

- Veliko izkušenj z rejništva (A81)

Priprave na zamenjavo zakonodaje

Organizirane priprave na zamenjavo zakonodaje:

- Priprav ni bilo (A11, A15)

Sodelovanje socialnih delavk pri implantaciji zakona:

- Sodelovanje le peščice socialnih delavk (A12, A17, A18)

- Večinoma sodelovanje sodnikov (A13)
- Podajanje izkušenj iz prakse (A14)

Lastna priprava na zamenjavo zakonodaje:

- Lastna angažiranost znotraj posameznih centrov (A16, A20)
- Branje zakona (A19)
- Priprava na aktivih (A21)
- Deljenje izkušenj (A22, A23, A24, A25)

Ocena nove zakonodaje

Prednosti nove zakonodaje:

- Sprememba pristojnosti odločanja (A26, A65, A66)
- Razbremenitev centrov za socialno delo (A27, A67, A68)
- Krajši zakonski rok (A28, A63)
- Malo prednosti (A69)
- Pravica socialnih delavk do zastopnika (A74, A76)

Pomanjkljivosti nove zakonodaje:

- Ni bilo organiziranih priprav na zamenjavo zakonodaje (A70, A71)
- Priprave odvisne od organizacije znotraj posameznih centrov (A72)
- Zagovarjanje socialnih delavk pred sodiščem (A73)

Izkušnje v praksi

Težave v praksi:

- Dolgotrajni postopki (A29, A30, A31, A33, A35, A64)
- Pomanjkanje pravnikov s pravosodnim izpitom na CSD (A75, A107, A116, A117)
- Težave v izpeljavi postopka (A97, A124)
- Menjava sodnikov (A99, A100)
- Aroganca sodnikov (A101, A102, A103)
- Nepoznavanje stroke socialnega dela (A106, A108, A111, A112, A113)

Dobre izkušnje v praksi:

- Krajši postopki pri posvojitvah iz rejništva (A32)
- Socialne delavke poročajo samo o vsebinskem delu (A77, A78)
- Zastopnik poroča o postopkovnem delu (A79)
- Zmanjšanje težav v postopku (A98)
- Hitra namestitve z namenom posvojitve (A34)

Podpora ob zamenjavi zakonodaje:

- Socialne delavke so prepuščene same sebi (A44)
- Podpora drugih socialnih delavk (A47, A48, A49)

Osebnostno doživljanje zamenjave zakonodajne

Dodatna obremenitev socialnih delavk:

- Občutek nepripravljenosti (A37)
- Stres (A38)
- Novosti (A39)
- Stiska socialnih delavk (A114)

Sodelovanje s sodišči

Ovire pri sodelovanju:

- Premalo sodelovanja s sodišči (A40)
- Nepredvidljivost obravnav na sodišču (A41)
- Nedostopnost sodnikov (A42, A46)
- Dvom v strokovnost socialnih delavk (A43, A83, A104, A109, A110)
- Redko pridobivanje mnenj socialnih delavk pred obravnavo (A45)

Slabo sodelovanje s sodišči:

- Negativna izkušnja (A50)
- Pritisk s strani sodnikov (A51, A52, A53, A54, A55)
- Nezaupanje v delo socialnih delavk (A56, A58, A84, A85, A86, A115)
- Neupoštevanje želje bioloških staršev (A57)
- Očitane posvojiteljem (A60)
- Striktno držanje predpisov (A92)

Dobro sodelovanje s sodišči:

- Izboljšanje sodelovanja z menjavo sodnice (A62)
- Trud za izboljšanje prakse (A120, A121, A122)

Doživljanje drugih udeleženi v postopku

Vpliv na odnos in doživljanje uporabnikov:

- Negativni vpliv na vzpostavljen odnos (A80)
- Stresna situacija (A82)
- Negotovost vseh udeleženi (A87)
- Slaba izkušnja uporabnikov (A59, A61, A88, A89, A90, A91)

Predlogi za izboljšanje prakse ob zamenjavi zakonodaje

Organizacija priprav na zamenjavo zakonodaje:

- Več organiziranih priprav (A93)

Vključenost socialnih delavk:

- Vključenost vseh socialnih delavk, ki delajo na področju (A94)
- Delovni posveti (A95, A96)
- Opozorjanje na težave (A105)

Sodelovanje med centri za socialno delo in sodišči:

- Konstruktivno sodelovanje (A118, A119)

Realna pričakovanja:

- Potreben je čas, da zadeve začnejo teči (A123)